

MISKOLCI JOGI SZEMLE

II. ÉVFOLYAM * 2007 * 1. SZÁM

Tanulmány

Fodor László

*A környezethez való jog dogmatikája
napjaink kihívásai tükrében*

Szikora Veronika

*A polgári jogi társaság szabályozásának
főbb csomópontjai Magyarországon*

Kiss Tibor

*A követő jog. Egy jogintézmény múltja,
jelene és jövője szerzői jogunkban*

Babják Ildikó

A váltó fajtái a 19. században

Takács Tibor

*Bonaparte hatása a francia magánjogi
joganyag kodifikációjára*

Kitekintés

Stefan Talmon

A Biztonsági Tanács mint világtörvényhozás

Szemle

Ligeti Katalin

*Kerecsi Klára 'Kontroll vagy támogatás'
c. könyvéről*

A váltó fajai a 19. században*

BABJÁK ILDIKÓ**

I. Bevezető gondolatok

Az újkor technikai, közlekedési vívmányai fellendítették a nemzetközi kereskedelmet, amely megfogalmazta annak igényét, hogy a jogok mobilizálhatóak legyenek. Ezt a célt szolgálták az értékpapírok. A kereskedelem egzisztenciális érdeke a könnyű hitelszerzés és a tömegfizetések egyszerű lebonyolítása. E két szükséglet kielégítésének tökéletes eszközeként alakult ki a váltó és a csekk. Az értékpapírok közül jogtörténetünkben a váltó töltötte be a legfontosabb szerepet.

A 19. századi magyar jogtudomány nem tekintette a váltójogot a kereskedelmi jog részének, hanem önálló jogágként kezelte, tekintettel arra, hogy a váltó nemcsak fizetési, hanem hiteleszköz is volt. Váltójogunk fejlődésére az osztrák váltójog hatott döntő mértékben: az 1792. évi 17. törvénycikk lehetővé tette, hogy osztrák bíróságok ítéljezenek a kereskedők váltóköveteléseinek ügyében, mely ítéleteket a magyar hatóságoknak végre kellett hajtani. Első váltótörvényünket, a 1840. évi 15. törvénycikket („régii” váltótörvényünket) is az osztrák váltótörvény alapján állította össze Wildner Ignác bécsi jogtanár által irányított bizottság az 1839-40. évi pozsonyi országgyűlésen.¹ Ezt nem sokáig alkalmazhattuk, ugyanis az 1850. január 25-i császári nyílt parancs az osztrák (Kuncz Ödön szerint osztrák-német) *Wechselordnungot* léptette hatályba.² A Kiegyezés után az Osztrák-Magyar Monarchiában megélénkültek a gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok, mindennaposá vált a váltóval való fizetés, a váltó uralta a magyar hiteléletet, melyet az osztrák és magyar váltójog harmonizálása alapozott meg. Az 1876. évi 27. törvénycikk („új” váltótörvényünk) javaslatát Apáthy István is osztrák minta alapján dolgozta ki.³

---

* A tanulmány a Deák Ferenc Posztdoktori Ösztöndíj támogatásával készült.

** Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Jogtörténeti Tanszék, egyetemi docens.

¹ „A váltó múltja hazánkban nagyon szerény, 1840-ig még a kereskedők sem nagyon ismerték, a leghíresebb korabeli jogászok és publicisták, sőt a váltótörvény elkészítésére 1839-ben kiküldött országos bizottság előtt is idegen volt a váltójog. Pedig ezen bizottság tagja volt Deák Ferenc, Szentkirályi Móric, Szentiványi Károly, Zsedényi Ede, Klauzál Gábor, Pulszky Ferenc stb. is, mégsem kezdtek hozzá a törvény előkészítéséhez, amíg Wildner Ignác, bécsi jogtanár szakértőként nem csatlakozott hozzájuk.” Babják Ildikó: Az írástudatlanok váltóképessége a dualizmus idején, *AETAS* (2007) 1. (megjelenés alatt)

² Kuncz Ödön: *A magyar kereskedelmi- és váltójog tankönyve*, Budapest, Grill, 1938, 322. o.

³ Pauler Tivadar, akkori igazságügyi miniszter a kereskedői körök „nyomására” bízta meg Apáthyt 1873-ban az új váltótörvény tervezetének elkészítésével. Kuncz Ödön: *A magyar kereskedelmi- és váltójog tankönyve*, 322. o. Kuncz egyébként következetesen nem pusztán az osztrák, hanem a német általa-

A dualizmus államszervezetéből szükségképpen következő jogi közösségre vezethető vissza az az egyértelmű és közvetlen osztrák hatás, amelynek feltárásán túl jelen tanulmány a „boldog békeidők” magyar gazdaságában megjelenő váltójogi szabályok tanulmányozásán alapul. Bár a 19. században a váltójog fejlődésében három irány, a francia, az angol-amerikai és a német irány különböztethető meg,⁴ a jelen tanulmány célja kifejezetten azon szakirodalmi nézetek összefoglalása, amelyek a hazai és német-osztrák váltójogi témában alkotó szerzők tollából 19. század során, illetve a 20. század elején jelentek meg, ugyanis történelmi és földrajzi adottságainknak köszönhetően, figyelemmel a feljebb már említett kereskedelmi összefonódásra is, a német-osztrák váltójogot recipiáltuk. Mivel a kereskedelem rövid lejáratú hitel nélkül életképtelen, és a váltó alkalmas volt arra, hogy a hitellezés ezen típusát biztosítsa, továbbá a nemzetközi fizetés eszközeként is nélkülözhetetlenné vált (maga Kuncz minősítette „veszedelmesnek” a „legtermészetesebbnek látszó arany-küldést”⁵), nemcsak a hazai, de az egyre inkább fellendülő nemzetközi kereskedelemben is számos olyan váltójogi jogvita merült fel, amely megkívánta a váltójog nemzetközi szintű egységesítését. Ez egy hosszú folyamat volt, amelynek fordulópontjai az 1885. évi antwerpeni nemzetközi kereskedelmi jogi kongresszus,⁶ az 1910. évi első, illetve 1912. évi második hágai államértekezle-

---

nos váltórendszabály magyarra való átültetésének tekinti 1876. évi váltótörvényünket. Vö. Kuncz: *i. m.* 323. o., továbbá Kuncz Ödön: *A magyar kereskedelmi- és váltójog vázlata*, II. rész, Budapest, Grill, 1929, 293. o.

⁴ A 17. században Európa-szerte sokféle váltórendszabály élt egymás mellett, de ezek különbözősége nem bénította meg a váltó gazdasági funkcióját, ugyanis ezek a „különböző” váltórendszabályok többnyire néhány bevált rendszabály kópiái voltak, és nem annyira a tartalmuk, inkább csak a címük volt különböző. E rendszabályok tömegéből az 1673. évi francia *Ordonnance du Commerce* fölényesen kiemelkedett, amellyel a kereskedelmi- és váltójog terén Franciaország veszi át a vezetést Olaszországtól. Az *Ordonnance* váltójoga jórészt átment az 1808. évi *Code de commerce*-be, amely Franciaország után világszerte elterjedt, vagy azzal, hogy egyszerűen hatálya léptették, vagy pedig úgy, hogy rendkívüli befolyást gyakorolt a külföldi kodifikációkra. A francia fölénytel vakmerően szállt szembe az 1847. évi német váltójog, amely ha nem is szakíthatott teljesen a múlttal, mégis az egyik legjelentősebb váltótörvényévé vált annak folytán, hogy a váltót, mint jogintézményt új alapokra fektette. A német váltójog leglényegesebben az alábbiakban tér el a francia váltójogtól: másként biztosítja az általános váltóképességet; szigorúbb a váltó formája (szükséges a „váltó” elnevezés, az egységes váltóösszeg, a törvényszerű lejárat); teljesen kikapcsolja a fedezetet, így elismerik a váltótartozás függetlenségét; a váltó rendeleti záradék nélkül is *ipso iure* forgatható; a forgatmány formalitásai feleslegesek, sőt érvényes az üres forgatmány is; a helykülönbség kellékét csak az intézvényezett saját váltónál követeli meg; a váltóhitelvező nem szerez tulajdonjogot az intézvényezettnél lévő fedezetre; és erőlyesen védi a jóhiszemű váltószerződőt. A német váltójog által kijelölt irányt a francia jogalkotás is kénytelen volt követni (1894. VI. 8. tv.) A harmadik irányt az angolszászok képviselik. Az 1882. évi angol váltótörvényen bár kétségtelenül érezhető a francia jog hatása, közel áll a német váltójog elvi alapjaihoz, sőt, sok tekintetben túlmegy azokon. Elfogadja ugyan a németek merész újításait, de a merev német formalizmussal szemben határozott idegenkedést mutat. Az angol váltójogot a francia és a német irány között közvetítőként tartják számon. Kuncz Ödön: *A magyar kereskedelmi- és váltójog vázlata*, 278. és k. o., 294. és k. o.; Kuncz Ödön: *A magyar kereskedelmi- és váltójog tankönyve*, 321. és k. o.

⁵ Kuncz Ödön: *Bevezetés a jogtudományba, Jogi enciklopédia*, Pécs-Budapest, Danubia, 1924, 142. o.

⁶ A kongresszus két külön osztályban működött, a váltójogi osztály ülésén E. Primez államminiszter, a tengerjogi osztály ülésén V. Jacobs volt igazságügyminiszter elnökölt. A kongresszusról beszámoló jelent meg Nagy Ferenc tollából a *Jogtudományi Közöny* 1885. évi 43. számának hasábjain. Vö. Nagy Ferenc: *Az antwerpeni nemzetközi kereskedelmi jogi congressus, Jogtudományi Közöny*, (1885) 43., 337. és k. o.

tek voltak,⁷ mely legutóbbi két megállapodással (az Egyezményrel és a Szabályzattal) zárult. Az Egyezményt Magyarország is aláírta, amellyel vállalta, hogy mind azt, mind pedig a Szabályzatot törvénybe iktatja. 1914-ben ugyan a képviselőház és a főrendi ház is változatlanul fogadta el a javaslatot, a törvény szentesítése elmaradt.⁸ A világháború kitörése megakadályozta egy új váltójogi jogszabályunk létrejöttét, és az egészen az 1960-as évek közepéig, a váltójog egységesítését célzó Genfi Értekezleten megszületett Genfi Egyezmény szövegének átvételéig – amely az 1/1965. (I. 24.) IM rendeletben öltött testet – várattott magára.⁹

Ezen rövid váltójog-történeti áttekintés azt mutatja, hogy a dualizmus korában voltak utoljára az üzleti élet középpontjában a váltón alapuló hitelviszonyok és kereskedelmi jogviszonyok, így érthető, ha a 19. századi hazai és német-osztrák jogi szakirodalom az értékpapírjog illetve váltójog elméleti és gyakorlati problémáinak kutatása felé fordult, és gazdag váltójogi irodalmat teremtett, amely „aranybányának” bizonyul az értékpapírjog-történetet kutató számára. Jelen tanulmány a korabeli kutatások egy kis szeletének – a váltó sokoldalúságát igazoló – eredményeit foglalja össze.

II. A váltó megítélése és fajtáinak rendszerezése a 19. században

Ami a hazai váltójogi irodalmat illeti, az első munka 1802-ben latin nyelven jelent meg, Rosemann István bécsi udvari magyar ágens írta¹⁰ és tankönyvként szolgált a pesti egyetemen.¹¹ Őt követte Sáfár Imre kassai jogtanár 1825. évi, az 1795. évi váltótörvény javaslatát alapul vevő latin nyelvű műve,¹² amelyet Stettner György fordított magyarra, kiadva ezzel az első magyar nyelvű váltójogi munkát 1832-ben.¹³

Annak ellenére, hogy a 19. század közepére már viszonylag biztonságosan kezelte az irodalom a váltó fogalmát és lényegét (pénzösszeg kifizetésére irányuló értékpapírnak tekintették), a jogalkotás adós maradt a váltó fogalmának meghatározásával. Sem az 1876. évi váltótörvényünk, sem a jelenleg hatályban lévő 1/1965. (I. 24.) IM rendelet nem adja meg a váltó definícióját. Hazai jogszabályaink közül utoljára az 1840. évi 15. tc. 1.§-a tartalmazta a váltó fogalmát: „*A váltó olly oklevél, melly által kibocsátója magát a köztörvényieknél szigorúbb feltételek alatt kötelezi, hogy valamelly meghatározott somma pénzt, bizonyos helyen és időben vagy maga fizetend, vagy annak más általi kifizetését eszközli.*”¹⁴ A magyar váltójogászok közül a jelen tanulmány terjedelmi korlátaira tekintettel az

⁷ Kuncz Ödön: *A magyar kereskedelmi- és váltójog vázlatja*, 297. o.

⁸ Kuncz Ödön: *A magyar kereskedelmi- és váltójog vázlatja*, 298. és k. o.

⁹ Leszkoven László: *A váltó, mint kötelem*, Miskolc, Novotni Kiadó, 1999, 73. o.

¹⁰ Rosemann István: *Tractatus de jure cambiali juxta praestabilita apud plerasque gentes principia elaboratus*, Vindobonae, 1802.

¹¹ Nagy Ferenc: *A magyar váltójog kézikönyve*, Budapest, Atheneum, 1906, 111. o.

¹² Sáfár Imre: *Institutiones juris cambialis*, Budae, 1825.

¹³ *Váltójog. Sáfár Imre kir. oktató szerint fordította s világosító jegyzetekkel bővítve és Magyarországra alkalmazva kiadta Stettner György*, Pest, 1832; vö. Nagy Ferenc: *A magyar váltójog kézikönyve*, 112. o.

¹⁴ 1840. évi 15. tc. 1.§ (Corpus Iuris Hungarici, a továbbiakban CIH)

A dualizmus államszervezetéből szükségképpen következő jogi közösségre vezethető vissza az az egyértelmű és közvetlen osztrák hatás, amelynek feltárásán túl jelen tanulmány a „boldog békeidők” magyar gazdaságában megjelenő váltójogi szabályok tanulmányozásán alapul. Bár a 19. században a váltójog fejlődésében három irány, a francia, az angol-amerikai és a német irány különböztethető meg,⁴ a jelen tanulmány célja kifejezetten azon szakirodalmi nézetek összefoglalása, amelyek a hazai és német-osztrák váltójogi témában alkotó szerzők tollából 19. század során, illetve a 20. század elején jelentek meg, ugyanis történelmi és földrajzi adottságainknak köszönhetően, figyelemmel a feljebb már említett kereskedelmi összefonódásra is, a német-osztrák váltójogot recipiáltuk. Mivel a kereskedelem rövid lejáratú hitel nélkül életképtelen, és a váltó alkalmas volt arra, hogy a hitellezés ezen típusát biztosítsa, továbbá a nemzetközi fizetés eszközeként is nélkülözhetetlenné vált (maga Kuncz minősítette „veszedelmesnek” a „legtermészetesebbnek látszó arany-küldést”⁵), nemcsak a hazai, de az egyre inkább fellendülő nemzetközi kereskedelemben is számos olyan váltójogi jogvita merült fel, amely megkívánta a váltójog nemzetközi szintű egységesítését. Ez egy hosszú folyamat volt, amelynek fordulópontjai az 1885. évi antwerpeni nemzetközi kereskedelmi jogi kongresszus,⁶ az 1910. évi első, illetve 1912. évi második hágai államértekezle-

---

nos váltórendszabály magyarra való átültetésének tekinti 1876. évi váltótörvényünket. Vö. Kuncz: *i. m.* 323. o., továbbá Kuncz Ödön: *A magyar kereskedelmi- és váltójog vázlata*, II. rész, Budapest, Grill, 1929, 293. o.

⁴ A 17. században Európa-szerte sokféle váltórendszabály élt egymás mellett, de ezek különbözősége nem bénította meg a váltó gazdasági funkcióját, ugyanis ezek a „különböző” váltórendszabályok többnyire néhány bevált rendszabály kópiái voltak, és nem annyira a tartalmuk, inkább csak a címük volt különböző. E rendszabályok tömegéből az 1673. évi francia *Ordonnance du Commerce* fölényesen kiemelkedett, amellyel a kereskedelmi- és váltójog terén Franciaország veszi át a vezetést Olaszországtól. Az *Ordonnance* váltójoga jórészt átment az 1808. évi *Code de commerce*-be, amely Franciaország után világszerte elterjedt, vagy azzal, hogy egyszerűen hatályba léptették, vagy pedig úgy, hogy rendkívüli befolyást gyakorolt a külföldi kodifikációkra. A francia fölényvel vakmerően szállt szembe az 1847. évi német váltójog, amely ha nem is szakíthatott teljesen a múlttal, mégis az egyik legjelentősebb váltótörvényé vált annak folytán, hogy a váltót, mint jogintézményt új alapokra fektette. A német váltójog leglényegesebben az alábbiakban tér el a francia váltójogtól: másként biztosítja az általános váltóképességet; szigorúbb a váltó formája (szükséges a „váltó” elnevezés, az egységes váltóösszeg, a törvényszerű lejárat); teljesen kikapcsolja a fedezetet, így elismerik a váltótartozás függetlenségét; a váltó rendeleti záradék nélkül is *ipso iure* forgatható; a forgatmány formalitásai feleslegesek, sőt érvényes az üres forgatmány is; a helykülönbség kellékét csak az intézvénnyezett saját váltónál követeli meg; a váltóhitellező nem szerez tulajdonjogot az intézvénnyezettől lévő fedezetre; és erélyesen védi a jóhiszemű váltószerzőt. A német váltójog által kijelölt irányt a francia jogalkotás is kénytelen volt követni (1894. VI. 8. tv.) A harmadik irányt az angolszászok képviselik. Az 1882. évi angol váltótörvényen bár kétségtelenül érezhető a francia jog hatása, közel áll a német váltójog elvi alapjaihoz, sőt, sok tekintetben túlmegy azokon. Elfogadja ugyan a németek merész újításait, de a merev német formalizmussal szemben határozott idegenkedést mutat. Az angol váltójogot a francia és a német irány között közvetítőként tartják számon. Kuncz Ödön: *A magyar kereskedelmi- és váltójog vázlata*, 278. és k. o., 294. és k. o.; Kuncz Ödön: *A magyar kereskedelmi- és váltójog tankönyve*, 321. és k. o.

⁵ Kuncz Ödön: *Bevezetés a jogtudományba, Jogi enciklopédia*, Pécs-Budapest, Danubia, 1924, 142. o.

⁶ A kongresszus két külön osztályban működött, a váltójogi osztály ülésén E. Primez államminiszter, a tengerjogi osztály ülésén V. Jacobs volt igazságügyminiszter elnökölt. A kongresszusról beszámoló jelent meg Nagy Ferenc tollából a *Jogtudományi Közöny* 1885. évi 43. számának hasábjain. Vö. Nagy Ferenc: *Az antwerpeni nemzetközi kereskedelmi jogi congressus, Jogtudományi Közöny*, (1885) 43., 337. és k. o.

tek voltak,⁷ mely legutóbbi két megállapodással (az Egyezményrel és a Szabályzattal) zárult. Az Egyezményt Magyarország is aláírta, amellyel vállalta, hogy mind azt, mind pedig a Szabályzatot törvénybe iktatja. 1914-ben ugyan a képviselőház és a főrendi ház is változatlanul fogadta el a javaslatot, a törvény szentesítése elmaradt.⁸ A világháború kitörése megakadályozta egy új váltójogi jogszabályunk létrejöttét, és az egészen az 1960-as évek közepéig, a váltójog egységesítését célzó Genfi Értekezleten megszületett Genfi Egyezmény szövegének átvételéig – amely az 1/1965. (I. 24.) IM rendeletben öltött testet – várattott magára.⁹

Ezen rövid váltójog-történeti áttekintés azt mutatja, hogy a dualizmus korában voltak utoljára az üzleti élet középpontjában a váltón alapuló hitelviszonyok és kereskedelmi jogviszonyok, így érthető, ha a 19. századi hazai és német-osztrák jogi szakirodalom az értékpapírjog illetve váltójog elméleti és gyakorlati problémáinak kutatása felé fordult, és gazdag váltójogi irodalmat teremtett, amely „aranybányának” bizonyul az értékpapírjog-történetet kutató számára. Jelen tanulmány a korabeli kutatások egy kis szeletének – a váltó sokoldalúságát igazoló – eredményeit foglalja össze.

II. A váltó megítélése és fajtáinak rendszerezése a 19. században

Ami a hazai váltójogi irodalmat illeti, az első munka 1802-ben latin nyelven jelent meg, Rosemann István bécsi udvari magyar ágens írta¹⁰ és tankönyvként szolgált a pesti egyetemen.¹¹ Őt követte Sáfár Imre kassai jogtanár 1825. évi, az 1795. évi váltótörvény javaslatát alapul vevő latin nyelvű műve,¹² amelyet Stettner György fordított magyarra, kiadva ezzel az első magyar nyelvű váltójogi munkát 1832-ben.¹³

Annak ellenére, hogy a 19. század közepére már viszonylag biztonságosan kezelte az irodalom a váltó fogalmát és lényegét (pénzösszeg kifizetésére irányuló értékpapírnak tekintették), a jogalkotás adós maradt a váltó fogalmának meghatározásával. Sem az 1876. évi váltótörvényünk, sem a jelenleg hatályban lévő 1/1965. (I. 24.) IM rendelet nem adja meg a váltó definícióját. Hazai jogszabályaink közül utoljára az 1840. évi 15. tc. 1.§-a tartalmazta a váltó fogalmát: „*A váltó olly oklevél, melly által kibocsátója magát a köztörvényieknél szigorúbb feltételek alatt kötelezi, hogy valamelly meghatározott somma pénzt, bizonyos helyen és időben vagy maga fizetend, vagy annak más általi kifizetését eszközli.*”¹⁴ A magyar váltójogászok közül a jelen tanulmány terjedelmi korlátaira tekintettel az

⁷ Kuncz Ödön: *A magyar kereskedelmi- és váltójog vázlata*, 297. o.

⁸ Kuncz Ödön: *A magyar kereskedelmi- és váltójog vázlata*, 298. és k. o.

⁹ Leszkoven László: *A váltó, mint kötelem*, Miskolc, Novotni Kiadó, 1999, 73. o.

¹⁰ Rosemann István: *Tractatus de jure cambiali juxta praestabilita apud plerasque gentes principia elaboratus*, Vindobonae, 1802.

¹¹ Nagy Ferenc: *A magyar váltójog kézikönyve*, Budapest, Atheneum, 1906, 111. o.

¹² Sáfár Imre: *Institutiones juris cambialis*, Budae, 1825.

¹³ *Váltójog. Sáfár Imre kir. oktató szerint fordította s világosító jegyzetekkel bővítve és Magyarországra alkalmazva kiadta* Stettner György, Pest, 1832; vö. Nagy Ferenc: *A magyar váltójog kézikönyve*, 112. o.

¹⁴ 1840. évi 15. tc. 1.§ (Corpus Iuris Hungarici, a továbbiakban CIH)

Apáthy István és Kuncz Ödön által közreadott váltó-fogalmat ismertetjük, ugyanis Apáthy még a 19. század végén, Kuncz pedig a 20. század elején, de vizsgált korszakunk váltójogi szabályaira és váltójogi gyakorlatára alapozva fejtette ki nézeteit. Apáthy szerint „*maga a váltólevél törvényes alakban kiállított okirat, mely által mindenki, a ki ez okiratot, vagy a vele összefüggő nyilatkozatot aláírja, magát a köztörvényben megállapítottaktól eltérő következmények – a váltói szigor – terhe mellett arra kötelezi, hogy az okirat jogszerű birtokosának, a váltó bemutatása és kiadása mellett, bizonyos időben és helyen meghatározott pénzeszeget fizetend.*”¹⁵ Kuncz néhány évtizeddel később már tovább megy, kimondja a „bűvös szót”: a váltó értékpapír. Az alábbiak szerint fogalmaz: „*a váltó alapjában véve adóslevél, de annak egészen különleges faja. Az adóslevéltől a váltót mindenekelőtt az a körülmény választja el, hogy a váltó értékpapír.*”¹⁶ A váltójogi irodalomban¹⁷ az alábbi jellemvonásokkal írják le a váltót, természetesen a teljesség igénye nélkül. A követelés, amelyet kifejez, úgy van a váltóban megtestesítve, hogy az csak a papírban (a váltólevélben) és csak ez által létezik. A váltólevél nem pusztán a követelés, illetve tartozás bizonyítására szolgál, hanem feltétele a követelés keletkezésének, fennmaradásának és érvényesítésének. A követelés a papír sorsához kötött, csak azzal együtt gyakorolható, átruházható, csak a papírral együtt szüntethető meg. A váltót a konstitutív értékpapírok közé sorolták, és a legtisztább írásbeli szerződésnek tekintették.¹⁸ A korabeli felfogás szerint az értékpapírnak az a jog ad „értéket”, amelyet az okirat tanúsít.

Az értékpapír-elméletek arra kerestek választ, hogy milyen cselekmény, esetleg esemény létesít az értékpapírnak gazdasági értéket adó kötelezettséget?¹⁹ Az értékpapír elméletek²⁰ közül az ún. *kreációs elmélet* különösen a német és a magyar váltójogi irodalomban terjedt el. Ennek lényege, hogy az értékpapírba foglalt kötelezettséget magának a papírnak a kiállítása „szüli.” A váltó kibocsátója amikor aláírja a váltót, arra tesz a publikumnak ígéretet, hogy valóságos papírpénzt kreál. A kiállítás, azaz a kreáció nem előkészítő aktus, hanem magát a kötelmet perfektálja.²¹ Leszkoven László szerint „az értékpapír által nyújtott minőségi többlet (a deklaratív és az érvényességi okiratokhoz képest) abban áll, hogy a szóban forgó jogosultság lényegében az okirat kiállításával keletkezik, s az értékpapírban foglalt

¹⁵ Apáthy István: *Anyagi és alaki váltójog*, Budapest, Eggenberger, 1884, 59. o.

¹⁶ Kuncz Ödön: *A magyar kereskedelmi- és váltójog tankönyve*, 318. o. és ugyanezt a fogalmat adja ugyanő *A magyar kereskedelmi- és váltójog vázlatára című műve* 260. és következő oldalán is.

¹⁷ A vizsgált korszak váltójogi irodalmát oldalakon át sorolja Kuncz Ödön: *A magyar kereskedelmi- és váltójog vázlatára*, 260-262. o. és Apáthy István: *Anyagi és alaki váltójog*, 55-57. o.

¹⁸ Nagy Ferenc: *A magyar váltójog kézikönyve*, 2. o.

¹⁹ Kuncz Ödön: *A magyar kereskedelmi- és váltójog vázlatára*, 51. o.

²⁰ A váltóelméletekről bővebben lásd Babják Ildikó: *Váltóelméletek a 16-19. században*, *Jogtörténeti Szemle*, (2006) 4., Budapest-Győr-Miskolc, 4-12. o.

²¹ Kuncz itt elsősorban Carl Einertre hivatkozik, aki azt a konklúziót vonta le, hogy a váltó a kereskedők papírpénze. Vö. Carl Einert: *Das Wechselrecht nach dem Bedürfnis im XIX. Jahrhundert*, Leipzig, Verlag von Friedrich Christian Wilhelm Vogel, 1839, és Kuncz Ödön: *A magyar kereskedelmi- és váltójog vázlatára*, 53. o.

jogot, követelést, az értékpapír nélkül bizonyítani, érvényesíteni, átruházni, megterhelni főszabályként nem lehet.²²

A váltó segítségével elvállalt kötelezettség egyoldalú és feltétlen, ellenszolgáltatáshoz nem kötött, elvont (*abstract*) jogügyletet feltételez, az alapul szolgáló jogcímtől függetlenül érvényesíthető. A 12-13. századi Európában a váltó lényege az volt, hogy kibocsátója a neki átadott pénzösszeg fejében arra vállalt kötelezettséget, hogy egy másik helyen, az ottani pénznemben a váltóban szereplő összeget meg fogja fizetni. A váltó ténylegesen pénzváltást jelentett, amely különböző helyek között a váltólevél közvetítésével történt. A pénzküldés és a pénzváltás kettős feladatát a *camporok*,²³ az olasz pénzváltók végezték, akik kezdetben pusztán pénzváltással, pénznemcserével foglalkoztak, majd tevékenységük lett a pénzküldés is. A pénzváltásról kezdetben nem állítottak ki okiratot, de a 13. század közepére kialakult az a szokás (*consuetudo mercantiae* és a *stylus mercantili*²⁴), hogy „a bankár a kereskedőtől átvett pénz fejében egy közjegyzői okiratot (fizetési ígéretet, kötelezvényt) adott át, amelyben kijelentette, hogy a papírban foglalt pénzösszeget későbbi időpontban ő maga ki fogja fizetni.”²⁵ A pénzváltás e módját (*cambium per litteras*) Leszkoven méltán tekinti a mai váltó első megjelenési formájának.²⁶ Amikor azonban a *camporok* pénzküldéssel is el kezdtek foglalkozni, a kötelezvények egyre inkább úgy szóltak, hogy az adott pénzösszeg a kiállítás helyétől eltérő földrajzi helyen, más városban – Leszkoven kiegészítésével: más vásárokon – fizetendő, így a helykülönbözőség folytán ezen okiratok a telepített saját váltó előzményének tekinthetők.²⁷ A kereskedelmi forgalom diktálta igényeket követve a váltóüzlet fokozatosan kikerült a *camporok* kizárólagos befolyása alól, és a kereskedők a pénzváltók közbeiktatása nélkül, maguk is állítottak ki váltókat, ezzel egyenlítették ki az egymás közötti kölcsönös követeléseiket. Ennek köszönhetően a váltóüzlet sokkal gyorsabban terjedt, nagyobb lendületet vett, ez pedig azt eredményezte, hogy a váltó az áruforgalom tárgyává vált, amelyhez hozzájárult a forgatmány intézményének megjelenése.

A helykülönbség (*distancia loci*) követelménye mellett a fizetési időbeli eltérés (*distancia temporis*) került előtérbe,²⁸ a *distancia loci* pedig fokozatosan kikopott a váltó fogalmából, ugyanis a kereskedelmi forgalom fellendülése megkövetelte, hogy a váltóügylet ugyanazon a helyen is megtörténhessen, a váltó helyi hitelezé-

²² Leszkoven: *i. m.* 36. és k. o., a 40. oldalon hivatkozva Novotni Zoltán: *Az értékpapírijogok és forgalmazásuk szabályozásának elvi kérdései* című kéziratára, Miskolc, 1991, 2. o.

²³ A *camporok* tevékenységét részletesen bemutatja és az általuk kiállított váltók eredeti szövegét hozza: Friedrich-August Biener: *Wechselrechtliche Abhandlungen*, Lipcse, Verlag von Bernhard Tauchnitz, 1859, 18-28. o.; *camporok* jogügyleteiről és társaságaikról lásd még: Georg Friedrich von Martens: *Versuch einer historischen Entwicklung des wahren Ursprungs des Wechselrechtes*, Göttingen, Verlag von Johann Christian Dietrich, 1797, 21-30. o.

²⁴ Apáthy: *i. m.* 27. o.

²⁵ Leszkoven: *i. m.* 59. o.

²⁶ Uo.

²⁷ Uo.

²⁸ Freiherr von Canstein: *Das Wechselrecht Österreichs*, Berlin, Carl Heymanns Verlag, 1890, 7. o. Vö. Leszkoven: *i. m.* 61. o.

si célokat is szolgálhasson.²⁹ Csak olyan rendeleti papírt ismertek el váltónak és csak azon papír esett a szigorú váltójogi szabályok alá, amely kifejezetten tartalmazta a „váltó” megnevezést.

Mielőtt még a váltók fajtáit részletesen ismertetnénk, itt indokolt felvázolni a váltófajták rendszerezésének azon lehetőségeit, amelyek a 19. századi váltójogi irodalomban felbukkantak.

A váltónak két fő fajtát lehet megkülönböztetni: az idegen váltót és a saját váltót. Az *idegen váltónál* az értékpapír kiállítója (a kibocsátó) felszólít egy személyt (az intézvényezettet), hogy meghatározott összeget meghatározott időben fizessen egy másik név szerint megjelölt személynek (a rendelvényesnek), vagy annak, akit a forgatmányok összefüggő láncolata alakilag váltóbirtokosnak igazol. A *saját váltónál* a kibocsátó arra kötelezi magát, hogy meghatározott összeget meghatározott időben fizessen egy másik név szerint megjelölt személynek (a rendelvényesnek), vagy annak, akit a forgatmányok összefüggő láncolata alakilag váltóbirtokosnak igazol.³⁰ Ezekon kívül a váltónak vannak *egyéb fajai*, amelyeket Kuncz, Freiherr von Canstein német váltójogász nyomán³¹ az alábbiak szerint csoportosított:³²

1. *A váltón szereplő személyeket figyelembe véve:*

- a) intézvényezett saját váltó: a kibocsátó és az intézvényezett egy személy;
- b) saját rendeletre szóló váltó: a kibocsátó és a rendelvényes egy személy;
- c) bizomány-váltót: a kibocsátó a saját nevében, de megbízója számlájára állítja ki a váltót, amelynek következtében az intézvényezettnek a fedezetről a megbízó köteles gondoskodni;
- d) szükségbeli utalványozottat megjelölő váltó (*adressierter Wechsel*)
- e) az olyan telepített váltó, amelyet nem az intézvényezett (az elfogadó), hanem egy tőle különböző személy (a telepes) fizet ki.

2. *A forgalomképesség foka szerint megkülönböztetjük:*

- a) a forgatható váltót;
- b) a rekta-váltót;
- c) a bemutatóra szóló váltót (ott ahol a törvény megengedi).

3. *A váltóokirat száma szerint megkülönböztetendők:*

- a) a *sola*-váltó, amelyet egyetlen példányban állítanak ki;
- b) a kibocsátótól kiállított másodlatok (első-, másod-, harmad-váltó).

4. *A lejáratot véve alapul megkülönböztethető:*

- a) a rövid (5-15 nap) és a hosszúlejárátú (75-nél több nap) váltó;

²⁹ A helykülönbség követelményét elsősorban az egyház tartotta elsőrendűnek, megakadályozandó, hogy a váltó az uzorások céljait szolgálja. Wilhelm Endemann: *Studien in der romanisch-kanonistischen Wirtschafts- und Rechtslehre II*, Berlin, Guttentag, 1874, 202. o. A 18. század elején Angliában, Németországban, Ausztriában és végül Franciaországban is száműzték a *distantia loci* kelletét a váltójogi törvényekben megfogalmazott váltófogalmakból. Vö. Nagy Ferenc: *A magyar váltójog kézikönyve*, 5. o.

³⁰ Kuncz Ödön: *A magyar kereskedelmi- és váltójog vázlat*, 266. o.

³¹ Freiherr von Canstein: *Lehrbuch des deutschen Wechselrechts*, Berlin, Carl Heymann, 1890-ra hivatkozik Kuncz. Kuncz Ödön: *A magyar kereskedelmi- és váltójog vázlat*, 269. o.

³² Kuncz Ödön: *A magyar kereskedelmi- és váltójog vázlat*, 267-269. o.

- b) a határozott napra szóló váltó;
  - c) a látra (megtekintésre) szóló váltó;
  - d) a lát után bizonyos időre szóló váltó;
  - e) a kelet után bizonyos időre szóló váltó;
  - f) a vásári váltó (ezt az 1876. évi váltótörvényünk nem ismeri el);
  - g) az *uso* váltó, amelyet a „szokásos” időben kell fizetés végett bemutatni;
  - h) a részletváltó, amelynél a váltóösszeg egyes részei különböző időpontokban lesznek esedékesek;
  - i) a felmondásos váltó;
  - j) a határidős váltó, amelyet pl. egy hónapon belül kell kifizetni.
5. *A kiállítás- és fizetés helyét véve alapul megkülönböztethetjük:*
- a) a belföldi váltót;
  - b) a külföldi váltót;
  - c) a tranzitó-váltót, amely külföldön kelt és fizetendő, de megfordul belföldön is.
6. *A fizetés helyét véve alapul léteznek:*
- a) helyi váltó, amelyet a kiállítás helyén fizetnek ki;
  - b) helykülönbségi váltó (*Distanzwechsel*), amelyet a kiállítás helyétől földrajzilag különböző helyen fizetnek ki;
  - c) telepített váltót, amelyet a főkötelezett lakóhelyétől különböző helyen fizet ki, vagy maga a főadós, vagy egy külön kijelölt személy: a telepes;
  - d) ún. *Zahlstellenwechsel*, amelyet ugyan a főadós lakóhelyén, de nem a lakásán, vagy üzlethelyiségében, hanem más helyiségben (pl. egy helyi banknál) fizetnek ki.
7. *A váltóösszeghez fűzött megjegyzések alapján megkülönböztethetjük:*
- a) az értékváltót, amely bizonyos valuta, vagy e valuta értékének követelésére ad jogot;
  - b) az effektíve fizetendő váltót, amelynél a hitelező a váltóban kitett valutában követelheti a teljesítést;
  - c) a kamatozó váltót, amelynél a hitelező a váltóösszeg után kamatot is követelhet.
8. *A váltón szereplő aláírások alapul vételével megkülönböztethetjük:*
- a) a kézi váltót, amely rend szerint csak a kibocsátó aláírását tartalmazza;
  - b) a kész váltót, amely már több aláírást (kibocsátó, elfogadó, forgatók) tartalmaz és amelyet a váltóbirtokos fizetés végett, biztosítékul stb. ad a hitelezőjének;
  - c) a bankszerű váltót, amelyen két (esetleg három) megbízható, hitelképes személy aláírása szerepel és amelyet a bank leszámítol;
  - d) a bankváltót, amelyet bankra intéznek vagy amelyen bank aláírása szerepel;
  - e) a pinceváltót, amelyen hamis vagy kitalált személyeket megjelölő aláírások vannak.

9. *A kiállítás célját véve alapul megkülönböztetünk:*

- a) az inkasszó-váltót, amellyel a kibocsátó az intézvényezettel szemben fennálló követelését hajtja be;
- b) a biztosíték-váltót, amely biztosítéksul szolgál;
- c) a viszontváltót (visszváltót), amellyel a váltóhitelező visszkereseti követelését hajtja be valamely visszkereseti kötelezetten;
- d) a fedezeti váltót, amellyel az elfogadó fedezeti követelését egyenlíti ki;
- e) a prolongációs váltót, amelyet lejárt váltó helyett, a lejárat meghosszabbítása végett állítanak ki;
- f) az alapváltót, amelynek alapján a viszont-, fedezeti- és prolongációs váltót kiállítják.

10. *A váltó sorsát véve figyelembe, megkülönböztetjük:*

- a) az elfogadott, forogtatt, névbecsülésből elfogadott és kezessel biztosított váltót;
- b) a dishonorált váltót, amelyet nem fogadnak el, vagy nem fizetnek ki;
- c) a megóvatolt váltót, amelynél óvást vettek fel;
- d) az erejét vesztett (prejudikált) váltót, amelynél a fizetés hiánya miatti óvást nem, vagy nem a kellő időben vették fel;
- e) az elévült váltót, amelynél a váltóadósok elleni kereset elévült.³³

III. Az idegen váltó

[1] Az idegen váltóban szereplő személyek. A váltók alapvető fajtáját jelentik az „idegen váltók”, amelyek alakja tulajdonképpen egy utalványnak felelt meg: a kiállító utasít valakit, hogy egy harmadik személynek fizessen meg egy pénzösszeget. Ezen váltó megnevezése annak köszönhető, hogy a kibocsátó nem maga (és nem is az ő nevében eljáró személy³⁴), hanem egy idegen személy fizetését igéri meg.³⁵ Az idegen váltót „valóságos váltónak” (*cambio formale, fremder*,³⁶ *förmlicher Wechsel*³⁷) is nevezik, mert a váltóban foglalt pénzmennyisé-

³³ Mint látható, a 19. század végén szinte határtalan azon módok száma, amelyek szerint a váltókat csoportosítani lehet. A jelen tanulmány terjedelmi korlátai nem engedik meg, hogy a váltónak a felsorolt összes szempont szerint megkülönböztetett alfaját részletesen elemezzük. Azon váltófajták jellemzésére szorítkozunk, amelyek a magyar hitelélet hétköznapjaiban a leggyakrabban alkalmaztak.

³⁴ Itt felhatalmazott, vagy megbízott személyre kell gondolni. Császár Ferenc: *A magyar váltójog*, Pest, Trattner-Károlyi, 1845, 19. o.

³⁵ Mind az 1840. évi, mind pedig az 1876. évi váltótörvényünkben is *fremder Wechsel* megjelölést találunk az idegen váltóra, annak ellenére, hogy már akkor is a német nyelvű szakirodalomban következetesen *gezogene* vagy *trassatierte Wechsel*, röviden *Tratte* jelenti az idegen váltót. Vö. Gustav Rothbaum: *Handels- und Wechsellehre*, Prága, Mercy, 1887, 25. o.

³⁶ Karvasy az alábbi fogalmát adja az idegen váltónak: „idegen váltónak neveztetik az, mellyben a kibocsátó arra kötelezi le magát, hogy a fizetést valamely más tőle jogilag különböző és egyébként (azaz ezen különös megbízás esetén kívül) nem az ő nevében cselekvő személy által teljesítendő.” In: Karvasy Ágoston: *A magyar váltójog*, Győr, Özvegy Streibig Klára, 1846, 8. o. Ez a fogalom egyébként megegyezik az 1840. évi XV. tc. I. részének 2. §-ban foglalt váltófogalommal. Vö. CIH.

get nem azon a helyen fizetik ki, ahol azt kiállították, hanem egy másik helyen.³⁸ A mindennapi kereskedelmi forgalomban mégis leginkább az „intézvénny” vagy „intézvénnyezett váltó” megnevezés terjedt el, amely arra utal, hogy a kibocsátó egy fizetési meghagyást intézett egy harmadik személy felé.

Az idegen váltót felhasználó ügyletben három személyt kell megkülönböztetni. A *kibocsátót*, aki a váltóban a fizetést ígéri, a *rendelvényest* (akinek részére a fizetést rendelik, tehát) akinek a fizetést ígérik, a fizetést teljesítik és az *intézvénnyezettet*, akinek részéről a kibocsátó a fizetést ígéri, és akihez a rendelvényes a fizetési felszólítását intézi.³⁹

[2] A váltóképesség. A 19. századi magyar váltójogi irodalomban számos egymással össze nem egyeztethető nézetet találni a váltóképesség mibenléte, fogalma, különösen pedig változatai tekintetében. A váltóképesség megítélésének részletezése előtt indokolt rögzíteni azt az egyébként hatályos váltójogunkban is – Leszkoven szavaival – „legelemibb szabályt”, mely szerint váltói akarat nélkül nem létezik váltói kötelezettség,⁴⁰ illetve azon Plósz szerinti „abszolút” szabályt, hogy a váltóképességnek a váltónyilatkozat megtételekor kell fennállnia.⁴¹ Míg Apáthy – hasonlóan a szerte Európában tapasztaltakhoz – cselekvő és szenvedő váltóképességet különböztetett meg,⁴² addig Plósz vitatva ezen felosztás jogász megalapozottságát azt vallotta, hogy a váltóképesség mindig cselekvési képesség, így a váltóképesség nem lehet szenvedő, az mindig cselekvő.⁴³ Vizsgáljuk meg, e szerzők mire alapozták állításaikat! Apáthy német váltójogászok munkáira hivatkozva⁴⁴ a cselekvő váltóképességet az általános jogképességgel tekintette azonosnak, és nem tért ki részletesen a váltóképesség cselekvő oldalának vizsgálatára. Megtette ezt azonban Plósz, aki szerint sem a váltóképességet, sem annak ellenkezőjét nem lehet vélelmezni, hanem „a bizonyítási teher kérdése a körül forog, hogy a váltóképesség szabálynak vagy kivételnek tekintendő-e.”⁴⁵ Itt szögezi le, hogy nálunk a váltóképesség szabály, és a váltóképtelenség kivétel.⁴⁶ Apáthyval szemben azon az állásponton van, hogy a váltóképesség nem is feltétele a váltójogügyletnek, ugyanis a váltójogi kötelezettség anélkül létrejön, hogy a váltóval aktívákat szerző személy elfogadó nyilatkozatot tenne, sőt a váltóval szerzőnek még cselekvőképesség

³⁷ A Magyar Jogi Lexikon hozza a francia: *traite*, az angol: *draft* és az olasz: *cambiala tratta* megjelölést. Proszvimmer Béla: Váltó, in: *Magyar Jogi Lexikon VI. kötet* (szerk.: Márkus Dezső), Budapest, Pallasz, 1907, 904. o.

³⁸ Császár: *i. m.* 19. o.

³⁹ Szladits Károly: *A magyar magánjog vázlatja*, Budapest, Grill, 1917, 259. o.; Canstein: *i. m.* 34. és k. o.

⁴⁰ Leszkoven: *i. m.* 112. o.

⁴¹ Plósz Sándor: *A magyar váltójog kézikönyve*, Budapest, Eggenberger, 1889, 76. o.; ugyanígy Leszkoven: *i. m.* 112. o.

⁴² Apáthy: *i. m.* 83 o.

⁴³ Plósz: *i. m.* 67. és k. o.

⁴⁴ Bh. Hartmann: *Allgemeine deutsche Wechselordnung nach der Rechtslehre und Rechtssprechung erläutert*, Berlin 1882, 135. o., Brauer: *Die allgemeine deutsche Wechselordnung*, Erlangen, 1851, 24. o.

⁴⁵ Plósz: *i. m.* 76. és k. o.

⁴⁶ Uo.

séggel sem kell rendelkeznie.⁴⁷ Ezt továbbgondolva azt is leszögezhetjük, hogy egy nem létező, tehát nem is jogképes személy részére tett váltójogi nyilatkozat is kötelez, ha a jogosított személy később létrejön, vagy a váltó egy más hitelezőhöz kerül. A cselekvő váltóképesség tehát csak abban a tekintetben lényeges, hogy váltóhitelezőként legyen aki a váltót átveszi, illetve legyen aki a váltóhitelező képviselőként birtokba veszi a kötelezvényt. A birtok (bírlalat) kérdése azonban ténykérdés, jogképesség nem szükséges hozzá. Mindezen okfejtés alapján egyetértünk Plósszal, aki az Apáthy által vázolt ún. *cselekvő váltóképességet* nem tekinti különös váltójogi képességnek, ezért a váltóképesség alatt csakis a szenvedő váltóképességet érti.⁴⁸ A 19. században az európai váltótörvények⁴⁹ általában a szenvedő váltóképességet a szerződési képességgel hozzák összefüggésbe, az egyes államok szabályai csak abban térnek el egymástól, amennyiben máshol húzzák meg a szerződési képesség korhatárát.

Az 1840. évi váltótörvényünkben az 1. § határozza meg, ki rendelkezik szenvedő váltóképességgel: „szenvedő váltóképességgel bír mindenki, a ki terhes szerződéseket jogérvényesen köthet.”⁵⁰ Ugyanígy fogalmaz a német váltórendszabály 1. cikke is. Érthető a német és a magyar jogalkotó törekvése: a kereskedelmi forgalom dinamizmusa azt kívánja, hogy mindenki használhassa a váltót, mint a kereskedelmi forgalom közvetítőjét, akit a magánjog felruház azzal a képességgel, hogy kötelezettséget vállaljon, azaz visszterhes szerződéseket kössön.

Érdemes kitérni röviden az asszonyok és hajadonok váltóképességére. Az 1840. évi váltótörvényünk 9. §-a szerint „Az asszonyok és hajadonok azonban, hacsak mint kereskedők a törvény értelmében bejegyezve nincsenek, idegen váltókra nézve sem bírnak szenvedő váltó-képességgel.”⁵¹ Vághy ezzel kapcsolatban vetette fel azt a kérdést, hogy „asszonyok és hajadonok, kik mint kereskedők az illető hatóságnál ugyan p. o. (példának okáért) valamely kereskedőnek özvegye a Győri Magistratusnál, de nem a váltótörvénytől vannak bejegyezve, adhatnak-e idegen váltót?”⁵²

Válaszát tulajdonképpen a kereskedőkről szóló 1840. évi 16. tc. 3 és 4. §-ra alapította. Ezek szerint:

⁴⁷ Plósz: *i. m.* 68. o.

⁴⁸ Uo.

⁴⁹ A szenvedő váltóképesség szempontjából az európai szabályozás több iránya figyelhető meg. Az újkori európai törvények első csoportját a hannoveri (1822), a porosz (1794) és a württembergi (1864) váltójogi szabályok alkotják, amelyek szerint szenvedő váltóképességgel csak azok rendelkeznek, akiket e képességgel maga a törvény ruház fel; ide elsősorban a kereskedők tartoznak, akikhez a helyi viszonyokhoz képest egyéb személyek is csatlakozhattak. A második csoportot a danzigai (1701), a brémai (1844), a szász (1864), a hamburgi (1711) és a frankfurti (1862) váltótörvények teszik ki, amelyek a váltóképességet mint a szerződési képességből eredő szabályt állítják be, de e szabály alól számos kivételt soroltak fel, s emiatt nagyon nehéz e váltótörvényeket e tekintetben közös nevezőre hozni. Végül a harmadik csoportban található meg az 1840. évi magyar, a dán (1681), az osztrák (1843) és a sziléziai (1738) váltótörvény; közös jellemzőjük, hogy különbséget tesznek az idegen és saját váltók között, és ezek szerint különböztették meg a szenvedő és cselekvő váltóképességet is. Apáthy: *i. m.* 83. o.

⁵⁰ Vö. CIH

⁵¹ 1840. évi 15. tc. I. rész 9. § (CIH)

⁵² Vághy Ferenc: *Magyar váltójogi kérdések*, Pest, Eggenberger, 1841, 10. o.

„A kereskedési címnek bejegyzése történhetik vagy

- a) a váltó-törvényiséknél, vagy
- b) az illető törvényhatóságoknál.⁵³

Az, a ki a váltó-törvényiséknél kívánja kereskedési címét bejegyeztetni, azt a váltótörvény II-dik Részének 3-dik fejezetében megállapított határozatok szerint köteles teljesíteni, s a bejegyzés után olly kereskedőnek tekintetik, kinek a Váltótörvény I. Rész 2-ik fejez. 10. §-a a saját váltókra nézve teljes mértékű váltóképességet tulajdonít.⁵⁴

Vághy három indokot is megjelöl amellett, hogy miért is megengedett a kereskedőként bejegyzett asszonyok számára idegen váltót kibocsátani. a) A törvény 9. §-a csak azon asszonyokat zárja el e lehetőség elől, akik nincsenek bejegyezve; a kérdésben megjelölt asszonyt pedig a Győri Magistratusnál bejegyezték kereskedőként.⁵⁵ b) A saját váltó adási képességről rendelkező 10. § kimondja, hogy a kereskedők, gyárosok és kézművesek közül csak azok adhatnak ki saját váltót, akik magukat a váltótörvényiséknél bejegyeztették. A 9. § szerint az idegen váltó kiadásához *általában* kell bejegyeztetnie magukat a kereskedőknek, gyárosoknak és kézműveseknek, a 10. § pedig a saját váltóra nézve *egyenesen és szorosán* a váltótörvényiséket jelöli meg a bejegyzés helyeként. A törvény maga éles különbséget tesz, amelyből VÁGHY arra következtetett, a törvénynek nem volt célja az idegen váltók kibocsátásának lehetőségét az illető hatóságnál bejegyzett asszonyok és hajadonok elől elzárni.⁵⁶ c) Ezen kereskedő asszonyoknak és özvegyeknek érdekében állt, hogy idegen váltót adhassanak ki, mely képesség nélkül talán nem is folytathatták volna kereskedői tevékenységüket. A váltótörvényiséknél való kereskedőként történő bejegyeztetés – VÁGHY szavaival – „költséges és több tekintetben bajos dolog. Éppen azért mivel a törvény egyedül ezen határozatot mint sanctiot állította fel arra, hogy ki ki magát a váltótörvényiséknél bejegyeztesse, azt tovább és jelesen arra terjeszteni, hogy idegen váltót se adhasson ki, vagy azért ne kezeshessék, nem lehet.”⁵⁷

„Újabb” váltótörvényünk (1876. évi 27. tc.) csak a szenvedő váltóképességet ismerte, és egyformán szabályozta az idegen és saját váltókra nézve:

„1. §. Szenvadó váltóképességgel bir mindenki, a ki terhes szerződéseket jogérvényesen köthet. Nem teljeskorúak szenvadó váltóképességgel csak az esetben birnak, ha önállóan ipart űznek.”⁵⁸ Az 1876. évi magyar váltótörvény a teljeskorúsághoz köti a váltóképességet,⁵⁹ teljeskorúnak pedig az minősült, aki betöltötte 24. életévét.⁶⁰ Logikus, hogy az önálló iparúzéshez a jogalkotó megadja annak lehetőségét, hogy az illető váltójogi kötelezettséget vállaljon, még akkor is, ha kiskorú. A korabeli jogalkotás szerint kiskorú az, aki élete 14. évét betöltötte, és

⁵³ 1840. évi 16. tc. 3. § (CIH)

⁵⁴ 1840. évi 16. tc. 4. § (CIH)

⁵⁵ Vághy: *i. m.* 10. o.

⁵⁶ Vághy: *i. m.* 11. o.

⁵⁷ Uo.

⁵⁸ Vö. 1872. évi 8. tc. 2. § (CIH)

⁵⁹ 1876. évi 27. tc. 1. §.

⁶⁰ 1877. évi 20. tc. 1. §.: *Teljeskorúság a személy életkora 24. évének elteltével éretik el.* (CIH)

ezen személyek „arról, a mit szolgálatuk és munkájuk által szereznek, szabadon rendelkezhetnek, ha fenntartásukról maguk gondoskodnak.”⁶¹

A nők váltóképeségének megítélése is módosult az 1840-es rendelkezéshez képest: „1.§ ...Nők, az 1874:XXIII. tc. 2-ik §-a által szabályozott teljeskorúság esetében is – a mennyiben önálló ipart nem űznek – csak a 24-ik életév betöltésével nyernek szenvedő váltóképeséget.”⁶²

A dualizmus-kori újabb váltójogi irodalomban többször találkozhatunk az ún. relatív váltóképeség fogalmával, leginkább olyan kontextusban, hogy „nálunk ilyen nem létezik.”⁶³ A *relatív váltóképeség* azt jelentette, hogy valaki a szerint váltóképes vagy váltóképtelen, hogy a váltóügylet alapját képező alapügylet tekintetében van-e szerződési képessége vagy nincs. A német váltórendszabály alapján a Birodalmi Kereskedelmi Főtörvényszék,⁶⁴ majd a Birodalmi Törvényszék⁶⁵ ítélkezési gyakorlata elismerte a relatív váltóképeséget,⁶⁶ és az osztrák legfőbb ítélszék is váltóképesnek tekintti a kiskorút a gyámhatóság által szabad kezelésére átengedett jövedelemfeleslegre,⁶⁷ továbbá saját keresményére nézve,⁶⁸ ha a váltóból kiderül, hogy erről akart intézkedni. A relatív váltóképeség ellen foglal azonban állást Thöl és Lehmann is a korabeli német irodalomban,⁶⁹ ahogyan Plósz is, mondván, hogy a váltóképeség egy „külön képesség.”⁷⁰ Csatlakozunk ezen véleményhez, de arra hivatkozva, hogy a váltókötelezettség független a váltóadás alapjául szolgáló jogviszonytól. A dualizmus-kori magyar váltójog nem ismeri a relatív váltóképeséget olyan értelemben sem, hogy egy személy bizonyos gazdasági körben váltóképes, ezen körön kívül pedig nem rendelkezik váltóképeséggel. Ezt az 1876. évi váltótörvényünk 1. §-ból levezethető azon fentebb bemutatott esetre vonatkozó korlátozás támasztja alá, amikor egy 14. évet betöltött kiskorú saját munkájával szerez javakat, pusztán ezen javak feletti szabad rendelkezése még nem teszi képessé arra, hogy e javak tekintetében váltókötelezettséget vállaljon.⁷¹

⁶¹ 1877. évi 20. tc. 3. § (CIH)

⁶² 1876. 27. tc. 1. § (CIH)

⁶³ Plósz: *i. m.* 71. o.

⁶⁴ *Reichs-Oberhandelsgericht* (továbbiakban ROHG.), amely az 1869. június 12-i törvénnyel felállított lipcsei Legfőbb Szövetségi Kereskedelmi Törvényszék helyébe lépett, hatáskörének kiterjesztése mellett. 1871. szeptember 2. és 1879. október 1-ig működött, majd az 1877. évi bírósági szervezeti törvény értelmében átalakult a tágabb hatáskörű lipcsei Birodalmi Törvényszékké (továbbiakban RG.). Plósz 28. o.

⁶⁵ *Reichgericht* (RG.), lásd az előző jegyzetet.

⁶⁶ Vö. ROHG. Entsch. B. VII. és XXIII. 25. és 185. o., illetve az RG. 1881. szeptember 29. határozata, in: Goldschmidt: *Zeitschrift für das deutsche gesammte Handelsrecht*, XXIX. kötet 191. o.

⁶⁷ Vö. Optk. 247.§

⁶⁸ Vö. Optk. 246. §

⁶⁹ Heinrich Thöl: *Das Wechselrecht*, Göttingen, Verlag der Dieterichschen Buchhandlung, 1878, 25.§ és Heinrich Otto Lehmann: *Lehrbuch des deutschen Wechselrechts*, Stuttgart, 1886, 289. o.

⁷⁰ Plósz: *i. m.* 71. o.

⁷¹ Vö. 1877. évi 20. tc. 3. § (CIH), lásd feljebb.

[3] Az idegen váltó különös nemei.

(a) A lát után bizonyos időre szóló intézkedés. Mivel az idegen váltó „intézkedés” megjelöléssel terjedt el a mindennapok forgalmában, az idegen váltók különös nemeinek megnevezésében is az intézkedés kifejezéssel találkozunk. Itt említjük meg, hogy ezen váltótípusnál is nagyon fontos tisztázni a *lejárat* fogalmát. Császár szerint a lejárat azon határidőt jelenti, melyen belül a váltó kifizetendő.⁷² A század végén Plósznál azt találjuk, hogy a lejárat napja az a nap, amelyen a fizetés a váltó tartalma szerint teljesítendő.⁷³ Kuncz a lejáratot a *fizetés* idejeként jelöli meg, és „igen lényegesnek” tartja, mert ez nemcsak a követelést teszi esedékessé, hanem bizonyos váltóselekmények (fizetés végett való bemutatás, óvás-felvétel) teljesítésének idejét is megszabja.⁷⁴ Mint látható, meg kell különböztetnünk az *elfogadás* és a *fizetés* végett való bemutatás határidejét. Nézzük először az elfogadás végetti határidőket a lát után bizonyos időre szóló váltók esetében!

A lát után bizonyos időre szóló váltók lejáratú idejét egy az intézkedéssel történt bemutatástól, (lát végetti bemutatástól) számították. Ezeket – azon célból, hogy megállapítsák a váltó lejáratú idejét – be kell mutatni az intézkedéssel. Mivel méltánytalan lett volna a váltóbirtokos belátására bízni a bemutatás idejének megválasztását (ezzel ugyanis a váltóadás bizonytalan ideig maradt volna lekötözve), a lát után bizonyos időre szóló váltókat bizonyos határidőn belül kellett *elfogadás* végett bemutatni. A 19. századi magyar váltótörvények eltérően szabályozzák ezen határidőt. Az 1840. évi törvény maga is különböző terminusokat jelöl meg attól függően, hogy hol kell az adott váltót bemutatójának kifizetni:

„53. §. Azon váltókat, melyek lát után bizonyos időre szólanak, és Magyarországon vagy a hozzácsatolt Részekben fizetendők, legfeljebb a következő határidők elforgása alatt, melyek mindenkor a váltó keltetői számíthatók, kell elfogadás végett bemutatni, nevezetesen:

- a) A fizetés helyén kelteket nyolcz nap alatt;
- b) Más helyeken pedig, de mégis Magyarországon és a hozzácsatolt Részekben, úgyszinte Erdélyben, vagy az ausztriai birodalom örökös tartományaiban kelteket, két hónap alatt;
- c) Az ausztriai birodalom határán kívül az európai szárazon vagy szigeteken kelteket, hat hónap alatt;
- d) Ázsiának és Áfrikának fekete és közép tenger melléki vidékein és szigetein kelteket, nyolcz hónap alatt;
- e) Egyéb itt világosan nem érdeklött tartományokban kelteket, egy és fél év alatt.”⁷⁵

Újabb váltótörvényünk (1876. évi XXVII. tc.) ugyanúgy határozza meg ezen határidőt, mint a német általános váltórendszabály:⁷⁶

⁷² Császár: *i. m.* 94. o.

⁷³ Plósz: *i. m.* 273. o.

⁷⁴ Kuncz Ödön: *A magyar kereskedelmi- és váltójog vázlatja*, 335. o.

⁷⁵ 1840. évi 15. tc. 53. § (CIH)

⁷⁶ Olyannyira követtük a német mintát, hogy nálunk is a 19-20. §-ban rendezték a problémát, mint a németeknél.

„19. §. A lát után bizonyos időre fizetendő váltókat, a forgatók, s a kibocsátó elleni visszkereset különbeni elvesztésének terhe alatt, a váltóban foglalt különös meghagyáshoz képest, ilyennek nem léteben pedig a kiállításától számítandó két év alatt kell elfogadás végett bemutatni.

Ha az ily váltón valamelyik forgató forgatmányában különös bemutatási határidőt jelölt ki, az ő váltójogi kötelezettsége megszűnik, ha a váltó a kijelölt határidő alatt elfogadás végett be nem mutattatik.”⁷⁷

A fizetés végetti bemutatás tekintetében újabb váltótörvényünk „Fizetési határnap” című alfejezete ad eligazítást: 31. § A látra szóló váltók a bemutatáskor járnak le. Ily váltókat a forgatók s a kibocsátó elleni visszkereset elvesztésének terhe alatt, a váltóban foglalt különös meghagyáshoz képest, ilyennek nem léteben pedig a kiállításától számítandó két év alatt kell fizetés végett bemutatni. Ha a látra szóló váltón valamelyik forgató forgatmányában különös bemutatási időt jelölt ki, annak váltói kötelezettsége megszűnik, ha a váltó a határidő alatt be nem mutattatik. 32. § Azon váltókra nézve, melyek lát vagy kelet után bizonyos időre szólanak, a lejárat kiszámítása iránt következő határozatok szolgálnak irányadónak:

1. ha a határidő napokban állapított meg, a lejárat a határidő utolsó napjára esik; e határidőbe azon nap, melyen a kelet utánra szóló váltó kiállított, vagy a látra szóló váltó elfogadás végett bemutatott, nem számítatik be;

2. ha a határidő hetekben, hónapokban vagy több hónapra terjedő időszakban, évben, félévben vagy évnegyedben állapított meg, a lejárat a fizetési idő hetének vagy hónapjának azon napjára esik, mely elnevezésénél vagy számánál fogva a kiállítás, illetőleg a bemutatás napjának megfelel; ha pedig e nap a fizetési hóban hiányzik, a lejárat e hó utolsó napjára esik;

3. félhónap alatt mindig tizenöt nap értetik.

Ha a határidő egy vagy több egész s egy fél hóban állapított meg, a félhónap mindig a határidő végén számítandó.”⁷⁸

Az újabb törvény által megállapított határidőket Plósz „törvényes” és „rendelt” határidőkre bontja: a *törvényes határidő* az egymástól távolabb eső, és postai úton össze nem kötött helyek esetén a kezdő nap beszámítása nélkül két naptári év volt, amely a felek rendelkezése alapján rövidebb is lehetett. A *rendelt határidőket* tovább bontotta aszerint, hogy azt a *kibocsátó* szabta, vagy pedig a *forgatók*⁷⁹ szabták meg. Mindkettő lehetett hosszabb vagy rövidebb a törvényes határidőnél.⁸⁰

A hatályos váltójogi szabályaink vizsgálata során Leszkoven is „A váltókövetelés érvényesítése” című fejezetében külön tárgyalja az elfogadás végetti bemutatást és a fizetés végetti bemutatást. Az elfogadás végetti bemutatás tekintetében – Nagy Ferenc nyomán – hangsúlyozza, hogy ez a fajta bemutatás csak jog, amely váltójogi hatállyal külön kikötés, meghagyás által sem változtatható át kötelezettségé.⁸¹ Mindamellet, hogy nem kételkedünk ezen állítások helytállóságában, meg

⁷⁷ 1876. évi 27. tc. 19. § (CIH)

⁷⁸ 1876. évi 27. tc. 31-32. § (CIH)

⁷⁹ A forgatók által rendelt határidő hatálya csak az azt rendelő forgatóra (sem az azt megelőzőre, sem az azt követőre nem) terjed ki. Plósz: *i. m.* 209. o.

⁸⁰ Uo .

⁸¹ Leszkoven: *i. m.* 178. o.

kell jegyezzük, hogy az 1876. évi váltótörvényünk a lát után bizonyos időre szóló váltók esetére azt a speciális rendelkezést tartalmazza, hogy „Ha az ily váltón valamelyik forgató forgatmányában különös bemutatási határidőt jelölt ki, az ő váltójogi kötelezettsége megszűnik, ha a váltó a kijelölt határidő alatt elfogadás végett be nem mutattatik.”⁸² Ez azt jelenti, hogy a váltóban foglalt határidő jogvesztő hatályú, elmulasztása a forgatók és a kibocsátó elleni visszkereset lehetőségének megszűnését vonja maga után.⁸³

A fizetés végetti bemutatás tekintetében Leszkoven az idegen váltók, a megtekintésre szóló váltók és a saját váltók esetei mellett megvizsgálja a megtekintés után bizonyos időre szóló váltókat is. Általános szabályként állítja fel, hogy a fizetés végett történő bemutatás elmulasztásának egyik legfontosabb következménye, hogy a váltóbirtokos elveszíti megtérítési igényét a visszkereseti váltóbirtokossal szemben;⁸⁴ a megtekintés után bizonyos időre szóló váltó kapcsán azonban hangsúlyozza: ez esetben hatályos váltórendeletünk az előbbiektől némiképp eltérő szabályokat ír elő. Ez a váltó a „láttamozástól” számítva a váltóban kikötött idő elteltével, ám ugyanígy meghatározott napon válik esedékessé.⁸⁵ Egyúttal rámutat arra az eltérésre, amely az 1876. évi váltótörvényünk és a hatályos váltójogi jogszabályunk vonatkozó rendelkezései tükröznek: a régi törvény a hitelezőt a fizetés végetti bemutatásra csupán közvetve szorította (41. § „A fizetés hiánya miatt a kibocsátó és a forgatók ellen érvényesíthető visszkereset fentartására szükséges: 1. hogy a váltó fizetés végett bemutattassék...”), a hatályos váltórendelet a váltóbirtokos kötelezettségévé teszi a fizetés végetti bemutatást.⁸⁶

(b) A telepített intézvény. Előjáróban szükségesnek látjuk röviden felsorolni azokat a kellékeket, amelyek elengedhetetlenül szükségesek az idegen váltó érvényességéhez. Az 1840. évi váltótörvényünk 14. §-a szerint „Általán minden váltóban multhatatlan megkivántatik:

- a) Keltének, azaz a helynek, napnak, hónapnak és esztendőnek, melyben kiadatott;
- b) Hogy nyilván váltónak megneveztessék;
- c) Hogy a fizetés ideje kitétessék;
- d) Hogy kész pénzbeni meghatározott sommáról szóljon;
- e) Az intézvényesnek (Remittent) azaz annak neve, kinek részére a fizetés köteleztetik;
- f) A váltóbeli adós, ki a fizetést tenni fogja;
- g) A hely, hol a fizetés történendik, kitétessenek;
- h) A kibocsátó aláírása.”⁸⁷

⁸² 1876. évi 27. tc. 19. § (CIH)

⁸³ Vö. Plósz: *i. m.* 208. o.

⁸⁴ Leszkoven: *i. m.* 181. o.

⁸⁵ Leszkoven: *i. m.* 183. o.

⁸⁶ 1/1965. (I. 24.) IM rendelet 38.§ (1): „A határozott napra, valamint a kelet vagy megtekintés után bizonyos időre szóló váltó birtokosa köteles a váltót a fizetési napon vagy az azt követő két munkanap valamelyikén fizetés végett bemutatni.” In: Leszkoven: *i. m.* 183. és k. o.

⁸⁷ 1840. évi 15. tc. 14. § (CIH)

Újabb váltótörvényünk a 3. §-ban rendezi az idegen váltó lényeges kellékeit:

1. a váltó elnevezés magában a váltó szövegében,
2. a fizetendő pénzösszeg kitétele,
3. a rendelvényes (intézvényes) megnevezése,
4. a fizetés ideje,
5. a kibocsátó (intézvényező) név- vagy cég-aláírása;
6. az intézvényezettnek megnevezése,
7. a fizetés helye⁸⁸
8. a kiállítás helye, éve, hónapja és napja.⁸⁹

Láthatjuk, hogy mindkét jogszabály szerint az idegen (és a saját⁹⁰) váltó elengedhetetlen kelléke a fizetési hely feltüntetése. Leszkovennél azt találjuk, hogy a váltókövetelés kiegyenlítésének helye – telepítés hiányában – a kötelezett lakóhelye, illetve székhelye. Jelzi, hogy a gyakorlatban a váltó az esetek többségében telepített váltó, azaz egy harmadik személynél fizetendő, és hangsúlyozza, hogy a váltón telepesként megnevezett személy nem váltóadó, „pusztán” a váltó kifizetésében illetve az óvás felvételében közreműködik, ám a teljesítés elmaradása esetén nem őt, hanem a kiállítót, az egyenes váltóadóst kell perelni.⁹¹ Ezt azért tartottuk szükségesnek megjegyezni, hogy világossá váljon: a hatályos és a 19. századi váltójog alapvetően ugyanúgy kezeli a telepített váltót, a telepes jogi helyzetét.

Mind a német váltórendszabály, mind pedig az újabb magyar váltótörvény úgy határozza meg a telepített váltó (*domizilirter Wechsel*)⁹² fogalmát, hogy ha a váltón az intézvényezett lakhelyétől különböző fizetési hely van kijelölve, akkor telepített intézvényről beszélünk. „24. §: Ha a váltón az intézvényezett lakhelyétől különböző fizetési hely van kijelölve és a váltón még kitüntetve nincsen, hogy a fizetés ki által lesz teljesítendő, az intézvényezett az elfogadás alkalmával telepest kijelölni jogositva van. Ha ez meg nem történt, az tételeztetik fel, hogy az intézvényezett maga kívánja a telep helyén a fizetést teljesíteni. A telepített váltó kibocsátója az elfogadás végetti bemutatást a váltón megrendelheti.”⁹³

Kuncz úgy fogalmaz, hogy akkor keletkezik telepített váltó, ha a fizetés helye különbözik az intézvényezett lakóhelyétől. Ezen váltó érvényességi kellékeként sorolja, hogy a fizetés helye földrajzilag különbözzék az intézvényezett lakóhelyétől, és a külön fizetőhelynek magából a váltóból ki kell tűnnie. A telepet egyedül a kibocsátó jelölheti ki, mert a fizetőhely a váltó lényeges kelléke. Kuncz szavaival élve a telepített váltónál a váltócselkmények „bifurkálódnak”, megkettőződnek: az el-

⁸⁸ A törvény szövege ehhez a kellékhez az alábbi kiegészítést fűzi: „Az intézvényezett neve vagy cége mellett előforduló hely, ha magán a váltón külön fizetési hely kijelölve nincsen, fizetési helynek és egyszersmind az intézvényezett lakhelyének is tekintendő. Ha több hely van a váltón kijelölve, fizetési helynek az első tekintetik;”

In: 1876. évi 27. tc. 3. § 7. pontjának folytatása (CIH)

⁸⁹ 1876. évi 27. tc. 3. § (CIH) és Kuncz Ödön: *Bevezetés a jogtudományba, Jogi enciklopédia*, 139. o.

⁹⁰ A saját váltó kellékeit lásd alább a IV. fejezetben.

⁹¹ Leszkoven: *i. m.* 187. o.

⁹² Canstein: *i. m.* 54. o.

⁹³ 1876. évi 27. tc. 24. § (CIH)

fogadáshoz szükséges cselekményeket az intézvényszerű lakóhelyén, a fizetéshez szükséges cselekményeket ellenben a telep helyén kell elvégezni.⁹⁴

A váltók piacának forgalmára igen kedvező hatással volt a telepített intézvény megjelenése, ugyanis ezzel lehetővé vált az intézvényszerű lakhelyétől eltérő, attól független fizetési hely megjelölése. Fontos, hogy a helykülönbség az intézvényszerű címe és a fizetési hely között álljon fenn, az azonban közömbös, hogy az intézvényszerű ténylegesen is ott lakik-e a megadott címen. Az nem szükséges, hogy fizetés helye különbözzön a váltó kiállításának helyétől, de a helykülönbségnek magából a váltóból egyértelműen ki kell tűnnie.⁹⁵

Azon oknál fogva, hogy minden váltót a fizetés helyén kell bemutatni fizetés végett, magától értetődik, hogy a telepített váltót is a telephelyen kell fizetés végett bemutatni. Az intézvényszerű címhelyétől különböző telephelyen ugyanis a fizetés végetti bemutatás csak akkor lesz sikeres, ha az intézvényszerű a fizetésről előre gondoskodik, maga megy el a telephelyére, vagy megnevez maga helyett egy másik személyt e célra. Minderre tekintettel elengedhetetlen, hogy az intézvényszerű értesüljön a váltófizetésről, az értesítésről pedig az intézvényszerűnek kell gondoskodnia, hiszen nemfizetés esetén őt terheli a felelősség. Az intézvényszerű értesítése a tudósítólevéllel történik, de az is előfordulhat, hogy az intézvényszerű a váltóbirtokost bízta meg e feladat ellátásával. Erre a lehetőségre utal a törvény fent idézett szakaszának utolsó mondata: „A telepített váltó kibocsátója az elfogadás végetti bemutatást a váltón megrendelheti.”⁹⁶

Karvasy szerint főleg akkor lehet hasznos a váltó telepítése, amelyet forgatni szándékoznak, de olyan helyre intéztek, amely „nem jó váltópiacz, mert ha olyan váltóhoz nincsen telep valamely élenkebb váltópiaczhoz mellékelve, a váltó oly könnyen forgásba nem jöhetne.” Ezért azon kereskedők, akik rossz forgalmú váltópiacnál laknak, ha magukra váltót intéztetnek, valamely forgalmasabb váltópiacot jelölnek ki intézőiknek, és ezt a helyet nevezik meg a váltón is, és itt teszik meg az intézkedéseket a kifizetések érdekében.⁹⁷

(c) Saját rendeletre szóló váltó. A rendelvényszerű kijelölése ugyan az idegen váltó lényeges kellékei közé tartozik, de nem feltétlenül szükséges, hogy rendelvényszerűként az intézvényszerűtől különböző személyt jelöljenek ki benne. Ennek a váltónak az a sajátossága, hogy kibocsátója saját magát jelöli meg benne intézvényszerűként az alábbi szavakkal: „fizessen ön saját rendeletemre...”.⁹⁸ Mivel csak két személy szerepel a váltóban – az intézvényszerű saját váltó mellett – a saját rendeletre szóló váltót a saját és az idegen váltó közötti „átmeneti jelenségnek” is szokták tekinteni, de nem a saját, hanem az idegen váltó szabályait kell esetükben alkalmazni.

⁹⁴ Kuncz Ödön: *A magyar kereskedelmi- és váltójog tankönyve*, 337. o.

⁹⁵ Plósz erre azt a példát hozza, hogy az a váltó, amely Budapestre van címezve és a bécsi Osztrák-Magyar Nemzeti Bankpénztárnál fizetendő, nem telepített intézvény, mert e kitétel alatt a Bank budapesti főintézetét is lehet érteni. Ellentétben azzal az esettel, amikor a váltó Budapestre van címezve és a Bank bécsi pénztáránál fizetendő. Plósz: *i. m.* 213. o.

⁹⁶ 1876. évi 27. tc. 24. § (CIH)

⁹⁷ Karvasy Ágost: *A váltójogtan*, Pest, Heckenast, 1872, 40. o.

⁹⁸ Apáthy: *i. m.* 124. o.

A saját rendeletre szóló váltót a régebbi (1876. évi váltótörvényt megelőző) elmélet szerint csak akkor tekintették teljesen joghatályosnak, ha az már korábban forgatva volt.⁹⁹ Az újabb váltótörvény azonban kimondja, hogy az intézvényezett váltók ugyanazon joghatállyal rendelkeznek, mint az idegen váltók. 1876. évi 27. tc. 5. §: „a kibocsátó rendelvényesként önmagát is megnevezheti (saját rendeletére szóló váltó) és a mennyiben a fizetés nem a kiállítás helyén teljesítendő, intézvényezettként önmagát is kijelölheti, (intézvényezett saját váltó). Az ily váltók minden tekintetben az idegen váltó foganatjával birnak.”¹⁰⁰ Ez azt jelenti, hogy a saját rendeletre szóló váltólevélre mindenféle váltónyilatkozat, még üres forgatmány is rávezethető. A kibocsátó váltónyilatkozata azonban sajátágosnak tekintendő: a kibocsátó lekötöztetése egyelőre még nem hatályos, ugyanis senki nem lehet önmagának hitelezője. Csak akkor válik kötelezetté, ha a fizetést nem kizárólag magának ígéri meg, ha tehát a váltót forgathatólag állítja ki, és ha a váltó forgatmány útján egy harmadik személy, a kirendelt hitelező kezei közé kerül. Ha a váltót nem rendeletre állítja ki a kibocsátó, akkor nem lesz kötelezve. Azonban nem csak akkor lesz kötelezve, ha a forgatható váltót tovább forgatja, hanem akkor is, ha azt engedményezi, és az engedményes azt (lejárát előtti) forgatmánnyal másra átruházza. Sőt akkor is lekötöztetett a kibocsátó, ha a forgatható váltó akaratán kívül, akár hamis forgatmány útján kerül egy harmadik váltóbirtokos kezébe.¹⁰¹ Ha a kibocsátó forgatja a saját rendeletre szóló váltót, akkor kibocsátóként és forgatóként is beáll a felelőssége:¹⁰² „a kibocsátó a váltó elfogadásáért és kifizetéséért váltójogilag felelős”¹⁰³ és „a forgató a váltó minden későbbi birtokosának az elfogadás és kifizetésért váltójogilag felelős.”¹⁰⁴

Láthatjuk, hogy a saját rendeletre szóló váltó funkcióját tekintve teljesen hasonló a „normál” idegen váltóhoz. A váltólevélre felvezetett nyilatkozatok éppen olyan kötelező erővel rendelkeznek (amint hatályba lépnek), mint bármilyen más váltólevélre feljegyzett nyilatkozatok. A váltónyilatkozatok önállóságából adódóan a forgatmány kötelező ereje külön elbírálás alá esik. Ez az 1876. évi váltótörvényünkben is kitűnik, amely általában kimondja, hogy ha a forgató kizárja kötelezettségét a forgatmányban, akkor őt a forgatmány alapján kötelezettség nem terheli.¹⁰⁵

⁹⁹ Ezt a nézetet képviseli Thöl is. Vö. Thöl Heinrich: *Das Handelsrecht II, (Das Wechselrecht)* Göttingen, 1865, 597-602. o.

¹⁰⁰ 1876. évi 27. tc. 5. § (CIH)

¹⁰¹ Vö. 1876. évi 27. tc. 81. §: A váltón előforduló hamis, vagy hamisított aláírások a rajta levő valódi aláírások váltójogi erejére befolyást nem gyakorolnak.

82. §: Ha a váltó meghamisított, azon forgatók, kik azt a meghamisítás előtt ruházták át, a váltó eredeti tartalma szerint felelősek, ellenben azok, kik a váltót a meghamisítás után forgatták, a meghamisított tartalom szerint kötelezvék.

Kétség esetében az vélelmeztetik, hogy a forgatmányok a meghamisítás előtt keletkeztek. (CIH)

¹⁰² Ez alóli kivételnek tekinti Plósz azt az esetet, ha a kibocsátó a váltót kötelezettség nélkül forgatja, ekkor ugyanis csak mint kibocsátó marad felelős. Plósz: *i. m.* 222. o.

¹⁰³ 1876. évi 27. tc. 7. § (CIH)

¹⁰⁴ 1876. évi 27. tc. 12. § (CIH)

¹⁰⁵ 1876. évi 27. tc. 12. §: A forgató a váltó minden későbbi birtokosának az elfogadás és kifizetésért váltójogilag felelős. (CIH) Ha azonban a forgató forgatmányához ily megjegyzést: „szavatosság nélkül”, „kötelezettség nélkül” vagy valamely hason értelmű kikötést csatolt, a forgatmány alapján őt kötelezettség nem terheli. (CIH)

(d) Intézközött saját váltó. Bár megnevezése alapján könnyen sorolhatnánk a saját váltók közé, mégis – ugyanazon okból, mint a saját rendeletre szóló váltó – az idegen váltó szabályait alkalmazták az intézközött saját váltóra. Az 1876. évi váltótörvényünk 5. §-a az alábbi fogalmát adja: „a kibocsátó – amennyiben a fizetés nem a kiállítás helyén teljesítendő – intézközöttként önmagát is kijelentheti (intézközött saját váltó).”¹⁰⁶ A következő szakaszban pedig azt rögzítik, hogy „az ily váltó minden tekintetben az idegen váltó foganatjával bir.”¹⁰⁷

Az intézközött saját váltó azért különleges a váltók között, mert egyedül ennél a formánál kívánja meg a váltótörvény a *distantia loci*,¹⁰⁸ azaz a helykülönbséget. A helykülönbségnek nem a kibocsátó lakhelye és a fizetés helye között kell fennállnia (mint a saját rendeletre szóló váltónál), hanem a váltó kiállításának helye és a fizetés helye között kell meglennie. A helykülönbség elmaradásának jogkövetkezményét kétféleképpen értékeli a 19. századi váltóirodalom. Az egyik nézet szerint a *distantia loci* hiánya nem teszi semmissé a váltót, azt eredményezi csak, hogy nem az idegen, hanem a saját váltó szabályait kell rá alkalmazni. Blaschke és Thöl tartoznak ezen elmélet követői közé, mindketten arra hivatkozva, hogy a saját váltó ezen alakja nem ütközik a váltórendszabályba, ugyanis aki ilyen váltót ír alá, nyilvánvalóan magára vállalja a váltókötelezettséget, és inkább tekinthető ez saját váltónak, semmint érvénytelen váltólevélnek.¹⁰⁹

A másik nézet saját váltóként is érvénytelennek tekinti azt a váltót, amelyben a kibocsátó saját magát nevezi meg intézközöttként, továbbá megegyezik benne a váltó kiállításának és kifizetésének helye. Renaud¹¹⁰ mellett ezt vallja Hartmann,¹¹¹ Lehmann¹¹² és a hazai szerzők közül Plósz¹¹³ is.

Az intézközött saját váltó érvényességi kelléke, hogy az intézközöt (a kibocsátó) önmagát nevezze meg a váltóban intézközöttként, úgy, hogy a személyazonosság a váltólevélből egyértelműen kiderüljön.¹¹⁴ A korabeli szokásos formula erre a „magamra” vagy – ha a kibocsátó saját cégét kívánja megjelölni – „saját X.Y. nevű cégemre” kifejezés volt.

Hasonlóan a saját rendeletre szóló váltóhoz az intézközött saját váltóra is az idegen váltóra vonatkozó szabályokat kellett alkalmazni, ezért nem meglepő, hogy

¹⁰⁶ 1876. évi 27. tc. 5. § (CIH)

¹⁰⁷ 1876. évi 27. tc. 6. § (CIH)

¹⁰⁸ A *distantia loci* váltójog-történetben betöltött szerepéről bővebben lásd: Apáthy: *i. m.* 61. és k. o.; Friedrich-August Biener: *Wechselrechtliche Abhandlungen*, Lipcse, 1859, 168. o.; Degen Gusztáv: *A váltó történelme a legrégebb időktől korunkig*, Pest, Heckenast, 1870, 156. o.; Heinrich Gottfried Philipp Gengler: *Lehrbuch des deutschen Privatrecht I*, Erlangen, Baesing, 1854, 597. o.; Heineccius *Elementárára I.* fej. 9.§, III. fej. 6., 11., 15. és 17. §-ra Apáthy hivatkozik, in: Apáthy: *i. m.* 61. és k. o.; Johann Gottlieb Siegel: *Einleitung zum Wechselrecht*, Lipcse, Heinsius, 1743, 8. §; Georg Carl Treitschke: *Alphabetische Encyclopädie der Wechselrechte und Wechselgesetze*, Lipcse, Barth, 1832, I. kötet 153. o.

¹⁰⁹ Johann Blaschke: *Das österreichischer Wechselrecht in vergleichender Darstellung*, Graz, 1856, 46. o. és Thöl: *i. m.* 612. és k. o.

¹¹⁰ Achilles Renaud: *Lehrbuch des allgemeinen deutschen Wechselrecht*, Giessen, Ricker, 1868, 44.§

¹¹¹ Wilhelm Hartmann: *Das deutsche Wechselrecht*, Berlin, Guttentag, 1869, 91. §

¹¹² Lehmann: *i. m.* 383. o.

¹¹³ Plósz: *i. m.* 225. o.

¹¹⁴ Azon váltókat, amelyből a kibocsátó és az intézközött személyazonossága nem derül ki, Thöl „valótlan (*unechte*) intézközött saját váltóknak” nevezi. Thöl: *i. m.* 614. o.

kibocsátója csak feltételesen felelős és csak külön elfogadmány útján válik kötelezetté. A német szakirodalom ehhez még azt teszi hozzá, hogy az intézvényezett saját váltó saját rendeletre is kiállítható.¹¹⁵ 1876. évi váltótörvényünkben is látható, hogy az intézvényezett saját váltó esetétől eltekintve az intézvényezettet nem lehet rendelvénysként megnevezni, feltéve, hogy a váltóból kitűnik a személyazonosság.¹¹⁶

IV. A saját váltó

Az idegen váltó mellett a váltók második nagy csoportját alkotják a saját váltók.¹¹⁷ A német nyelvű irodalomban ezt *eigener* (röviden *Eigenwechsel*), *unförmlicher* vagy *trockener Wechsel* megjelölés alatt találjuk, és emiatt a 19. századi jogi nyelvben a *szárazváltó*ként is emlegették. Az osztrák Közönséges Váltórend szerint „saját váltó az, melyben a kibocsátó magát mint fizetőt nevezi meg, s melyben következőleg elfogadás nem fordul elő.”¹¹⁸ A magyar törvényi szabályozás 1840-ben azt a váltót nevezte saját váltónak, amelyben a kibocsátó arra kötelezte magát, hogy a váltóban megjelölt összeget vagy maga, vagy egy harmadik személy által (aki az ő meghatalmazottja) kifizeti: a saját váltó az, „midőn a kibocsátó arra kötelezi magát, hogy a fizetést önmaga teljesíti, vagy valamely tőle jogszerűleg nem különböző, és egyébként is az ő nevében cselekvő személy által fogja teljesíteni.”¹¹⁹

Plósz úgy foglalta össze a saját váltó lényegét, hogy abban a kibocsátó, az intézvényező és az elfogadó szerepét egyesíti magában.¹²⁰

Ugyanezen törvény értelmében – ellentétben az idegen váltókkal – saját váltót csak azon kereskedők, gyárosok és kézművesek bocsáthattak ki, akik teljes korúak voltak és be voltak jegyezve a váltótörvénytől.¹²¹ 1844-ben az 1840-es váltótörvény módosításakor úgy változtatták meg ezt a (10.) szakaszt, hogy a saját vál-

¹¹⁵ Achilles Renaud: *Lehrbuch des Wechselrechtes*, Giessen, 1868, 44. §, 10. és 11. j. és Thöl: *i. m.* 615. o.

¹¹⁶ Az 1876. évi 27. tc. 3. § 5. pontjának és 5. §-nak összevetéséből juthatunk erre a következtetésre. A 3. § 5. pontjában az idegen váltó kellékeként jelölik meg a kibocsátó név- vagy cégelírását, míg az 5. §-ban azt rögzítik, hogy „kibocsátó rendelvénysként önmagát is megnevezheti (saját rendeletére szóló váltó) és amennyiben a fizetés nem a kiállítás helyén teljesítendő, intézvényezettként önmagát is kijelölheti, (intézvényezett saját váltó). Az ily váltók minden tekintetben az idegen váltó foganatjával birnak.” (CIH)

¹¹⁷ A váltók csoportosításáról bővebben lásd: Karvasy: *A váltójogtan*, 6. és k. o.; Apáthy: *i. m.* 68. és k. o. A német-osztrák irodalomból lásd: Canstein: *i. m.* 13. o.

¹¹⁸ Az 1850. évi Közönséges Ausztriai Váltórendszabály 96. cikkét Szinovác hozza, in: Szinovác György: *Közönséges Ausztriai Váltórendszabály és váltótörvénykezési eljárás*, Pozsony, 1854, 14. o.

¹¹⁹ 1840. évi 15. tc. I. rész 2. § (CIH)

¹²⁰ Plósz: *i. m.* 227. o.

¹²¹ 1840. évi 15. tc. I. rész 10. §: Kereskedők, gyárosok és kézművesek, kik teljeskorúságukat elérték, s magukat a váltó-törvénytől a II. Rész 3-dik fejezete szerint bejegyeztették, saját váltókat minden megszorítás nélkül adhatnak ki; más hazai polgárok által kiadott saját váltó-levelek váltói erővel nem birnak. (CIH)

tó kibocsátásának „teljeskorúság elérése” helyett a 20. év betöltése lett egyik feltétele.¹²²

Mielőtt áttérnénk a saját váltókra vonatkozó aktív váltóképesség boncolgatásába kezdenénk, indokolt röviden jellemezni a váltókezesség intézményét. Apáthy meghatározása szerint a kezesség az a váltónyilatkozat, mely által valaki a váltókapcsolatban álló személyek valamelyike mellett, készfizetői minőségben, egyetemleges kötelezettséget vállal. A kezes a nevét magára váltóra, vagy annak másolatára rávezeti, de az írásból ki kell tűnnie kezesi minőségének.¹²³ Kuncz annak a véleményének is hangot ad a váltókezesség kapcsán, hogy a váltó hiteleszköz-minőségét szerfelett erősíti, ha a váltókövetelés kiegyenlítéséért minél több személy vállal felelősséget, és a váltó lényegével összhangban áll, ha a váltókötelezettek fizetési hajlandóságát és fizetési képességét keze is garantálja.¹²⁴ Ezek tisztázása után rátérhetünk a saját váltókra vonatkozó váltóképesség tárgyalására.

Annak oka, hogy korlátozták az aktív váltóképességet¹²⁵ a saját váltók tekintetében, abban keresendő, hogy ezeknek egészen eltér a természetük az idegen váltótótól. Az ad ugyanis saját váltót, aki kölcsönt vesz fel, vagy más módon tartozik valakinek. Ha a könnyelmű emberek és tékozlók is bocsáthattak volna ki saját váltót, a gyors eljárás miatt sokan, nagyon hamar „ejtették volna magukat nyomorúságba” – Karvasy szavaival. A gyárosok és kereskedők tevékenysége pedig bejegyzéshez kötött volt, akik iparúzési céljaik elérése érdekében vettek fel kölcsönöket és adtak ki saját váltót, és többnyire rövid idő alatt vissza is tudták azt fizetni. Karvasy azt a kérdést is felvetette, hogy azok, akik ugyan nem bocsáthattak ki saját váltót, forgathatták-e azokat, illetve vállalhatták-e kezességet ilyen váltókért? Maga ugyan azon nézetten van, hogy a törvény céljával ellentétes lenne, ha ezt megengednék a 20 év alatti és nem kereskedő, nem gyáros vagy nem kézműves személyeknek, és emiatt – Császár¹²⁶ és Vághy¹²⁷ mellett letéve voksát – nemmel

¹²² A 1844. évi 6. tc. 1. §-a szerint ugyanis „az 1840: XV. Törvénycikkben foglalt váltótörvénykönyvbe következőképp bővítették, illetőleg módosították: 1. §. Az I. rész 10. §-ban foglalt ezen szavak helyett: kik 'teljes-korúságukat elérték' következők tételnek 'kik 20 évüket elérték.'" (CIH)

¹²³ Karvasy: *A magyar váltójog*, 12. o.

¹²⁴ Apáthy: *i. m.* 209. o. Az 1876. évi váltótörvény 67. §-a szerint „A váltókezesség, mely egyetemleges fizetési kötelezettséget állapít meg, akkor is érvényes, ha az, kiért a kezesség elvállaltatott, szenvedő váltóképességgel nem bír. Ha világosan kitéve nincsen, hogy a kezesség kiért vállaltatott, ez az elfogadóért, és ha a váltó még elfogadva nincsen, a kibocsátóért vállaltnak tekintetik.” (CIH) Ugyanezt fogalmazza meg Kuncz is. In: Kuncz Ödön: *A magyar kereskedelmi- és váltójog tankönyve*, 347. o.

¹²⁵ Kuncz Ödön: *A magyar kereskedelmi- és váltójog vázlatja*, 371. o.

¹²⁶ 1840. évi 15. tc. I. rész 7. §: „A cselekvő váltóképesség azaz képesség, váltóbeli jogokat szerezni, mindenki tulajdona, kinek a köztörvény szerint jogokat szerezni lehet.” (CIH) Az aktív váltóképességet *cselekvő váltóképességként* is jelölte a 19. századi szakirodalom. Bővebben lásd erről: Császár: *i. m.* 38. és k. o.; Szeniczey Gusztáv: *A magyar váltó s kereskedelmi törvény és a magyar váltóeljárás*, Pest, Heckenast, 1862, 4. o., és Apáthy: *i. m.* 83. és k. o.

¹²⁷ Császár: *i. m.* 39. és 46. o.

¹²⁸ Vághy: *i. m.* 13. o.

válaszolt, de jelzi, hogy Fogarasi¹²⁸ és Wildner¹²⁹ megengedte (volna) ezen személyeknek a saját váltók forgatását.¹³⁰ Mindketten az alábbi indokokat adták erre:

- a) a törvény 10. §-a csak a kibocsátást tiltja, a forgatást és a kezeskedést nem;
- b) a forgatás nem olyan veszélyes, mint a kibocsátás, mivel a forgatmányban és a kezeskedésben mindig van egy előző személy, aki ellen visszkereset gyakorolható;
- c) ha a forgató vagy kezeskedő tagadná kötelezettség-vállalását, még mindig fennáll a köztörvényi köteleessége.

Vághy úgy reagált Fogarasi és Wildner véleményére, hogy „ahogy a nem üzerek ki nem adhatnak, úgy nem is forgathatnak saját váltókat, azokért nem is kezeskedhetnek.”¹³¹ Indokai:

- a) Igaz, hogy a törvény 10. §-a csak a kibocsátást említi, de a forgatás és kezeskedés is ugyanúgy váltói kötelezettséget szül;¹³²
- b) Elismeri, hogy a saját váltó forgatása nem jár olyan nagy veszéllyel, mint annak kibocsátása, és „az előző személytől lehet kártalanítást kérni, de ez csak bizonytalan remény,” sokszor csalódáshoz vezet;¹³³
- c) Éppen azért, mivel ha váltóképességgel nem rendelkező személy saját váltót forgat, vagy azért kezeskedik, köztörvény szerint úgysis le van kötelezve, és ez meg is marad, így nem látszik szükségesnek, hogy ezen kötelezettséget váltószigorral erősítsék meg.¹³⁴
- d) Visszatekintve az 1840. évi váltótörvény megalkotására, emlékeztet, hogy az első javaslatokban ki akarták ugyan terjeszteni a váltói képességet, de közbejött a király figyelmeztetése: „éppen a saját váltókkal való élés az uzsorásoknak legkívánatosabb alkalmat nyújtana sok embernek károsítására.” Erre tekintettel a saját váltókra vonatkozó váltóképességet szorosabb korlátok közé szorították, és egyedül csak olyan emberekre, üzerekre bízták, kik jobban ismerték a váltók szigorúbb következményeit, károsodásukat könnyebben elkerülhették.¹³⁵

Fogarasi egy másik érdekes gyakorlati kérdést is felvet az 1840. évi váltótörvényünkben foglalt, a saját váltóra vonatkozó szabályozással kapcsolatban: „Lehet-e a nem üzereknek, kik saját váltókra képességgel nem bírnak, idegen, de saját rendeletre szóló, azaz intéző által maga magára vagy maga rendeletére ki adott váltót elfogadni?” Azon a véleményen van, hogy nem lehet, mert ez a törvény kijátszásá-

¹²⁸ Fogarasi János: *Magyar kereskedési és váltójog*, Buda, Eggenberger, 1846, 106. o.

¹²⁹ Wildner Ignác: *Theoretisch-praktischer Commentar der auf dem 1839/40. ungarischen Reichstage zu Stande gekommenen Creditgesetze*, Bécs, 1840, 49. o.

¹³⁰ Karvasy: *A magyar váltójog*, 13. o.

¹³¹ Vághy: *i. m.* 13. o.

¹³² Vághy e tekintetben a váltótörvény 9. §-ban foglaltakra hivatkozik. (1840. évi 15. tc. 9. §: Idegen váltók által, azoknak kibocsátásában, forgatásában (Giriren), elfogadásában (Acceptiren), vagy azokérti kezeskedésben (Verbürgen) magát minden teljeskorú kötelezheti, ki terhes szerződést törvényesen tehet.) (CIH) in: Vághy: *i. m.* 14. o.

¹³³ Vághy: *i. m.* 14. o.

¹³⁴ Uo.

¹³⁵ Uo.

ra lenne alkalmas.¹³⁶ Vághy e kérdésben is másképp gondolkodik, megengedné ez esetben a váltó elfogadását: az olyan idegen váltót, amelyet csak két személy között – mint kibocsátó egyszersmind intézvényes és intézvényezett között – adtak ki, szerinte vagy „egészen el kellett volna tiltani, vagy (mivel nem ez történt, sőt a 17. § az ellenkezőt mutatja¹³⁷) meg kell engedni, hogy az idegen saját rendeletre szóló váltók nem üzerek által is, ha teljes korúak és terhes szerződéseket köthetnek, elfogadtathassanak.”¹³⁸

Némelyest változik a saját váltó megítélése az „újabb”, 1876. évi váltótörvényünkben. Nem fogalmazzák meg törvényi szinten a saját váltó fogalmát, de felsorolják lényeges kellékeit:

- a) „1. A váltó elnevezés magában a váltó szövegében, vagy ha az nem magyar nyelven állított ki, annak a nem magyar nyelven megfelelő kifejezés;
- b) 2. a fizetendő pénzösszeg kitétele. Ha az összegben felül járulékok köttetnek ki, ezen kikötés nem létezőnek tekintetik;
- c) 3. azon személy vagy cég megnevezése, melynek részére vagy rendeletére a fizetés teljesítendő;
- d) 4. a fizetés ideje;¹³⁹
- e) 5. a kibocsátó név- vagy cég-aláírása;
- f) 6. a kiállítás helyének, évének, hónapjának és napjának kitétele.”¹⁴⁰

Láthatjuk, hogy a kellékek közül elmarad az intézvényezett megjelölése (mint hogy a saját váltónál maga a kibocsátó vállal fizetési kötelezettséget), és – ellentétben az idegen váltóval – elmaradhat a fizetés helye is. Ez esetben azonban a törvény egy vélelmet állít fel, ugyanis kimondja, hogy azon saját váltóknál, amelyekben nem jelöltek meg külön fizetési helyet, a kiállítás helye tekintendő fizetési helynek és egyszersmind a kibocsátó lakhelyének.¹⁴¹

Ezt követően a törvény 11 pontba szedve sorolja fel azokat az idegen váltókra vonatkozó intézkedéseit, amelyeket a saját váltóknál is alkalmazni lehet, a pontokban megjelölt különbségekkel.¹⁴² Plósz szerint az intézvényezett váltóra vonatkozó szabályok ilyen kiterjedt alkalmazhatóságát az teszi lehetővé, hogy a forgatmány a saját váltón is megtartja intézvényi természetét, méghozzá úgy, hogy a saját váltóból forgatásával egy „elfogadott intézvény válik, amelyen a forgató arra utasítja az egyenes fizető kibocsátót, hogy egy harmadiknak fizessen.”¹⁴³ (Plósz Thölre ala-

¹³⁶ Fogarasi: *i. m.* 105. és k. o.

¹³⁷ 1840. évi 15. tc. 17. §: Idegen váltó-levelelben a kibocsátó magát vagy rendelményesét is nevezheti ki intézvényesnek, vagyis a váltó-levelet úgy adhatja ki, hogy az intézvényezett a váltóbeli sommát neki magának vagy rendelményesének fizesse. (CIH)

¹³⁸ Vághy: *i. m.* 12. o.

¹³⁹ 1876. évi 27. tc. 3. § 4. pontja értelmében: „a fizetés ideje, mely az egész váltóösszegre nézve csak egy és ugyanaz lehet. A fizetési idő csak határozott napra, látra (bemutatásra, tetszésre), lát vagy kelet után bizonyos időre, vagy valamely vásárra szólhat.” (CIH)

¹⁴⁰ 1876. évi 27. tc. III. rész 110. § (CIH)

¹⁴¹ 1876. évi 27. tc. III. rész 111. §. (CIH)

¹⁴² A törvénycikk ezen felsorolása nem tárgy jelen tanulmánynak, így ettől eltekintünk. Részleteiben lásd: 1876. évi 27. tc. III. rész 112. §. (CIH)

¹⁴³ Plósz: *i. m.* 228. o.

pozza ezen nézetét,¹⁴⁴ illetve hivatkozik még „egyes régebbi váltójogokra”, amelyek feljogosították – vagy éppen kötelezték is – a saját váltó birtokosát, hogy a váltót elfogadás végett mutassa be, ami a nem rendeletre szóló váltónál nem lehet meglepő, hiszen az ilyen váltóra vezetett intézvény, azaz a forgatmány még nincs elfogadva.¹⁴⁵)

Mindezen indok alapján a saját váltóra az idegen váltóra vonatkozó minden szabály kiterjed, kivéve azokat, amelyek azért nem lehet alkalmazni, mert a saját váltón a kibocsátó és az elfogadó személye egyesítést nyer. Ez azt is jelenti, hogy a saját váltónál is alkalmazandóak az elfogadott intézvényre vonatkozó rendelkezések.

A saját váltó különös nemének minősíti, és külön nevesíti 1876. évi váltótörvényünk a *telepített saját váltót*. A saját váltó akkor volt telepítve, ha azt más helyen kellett kifizetni, mint ahol kiállították. A törvény az alábbiak szerint rendelkezik: „113. §. A telepített saját váltót a telepesnél és ha ilyen megnevezve nincsen, a kibocsátónál és pedig a telep helyén kell fizetés végett bemutatni. Ugyanott veendő fel az óvás is, ha a fizetés nem teljesítettett.”¹⁴⁶

Plósz „*határozottan telepített*” váltónak nevezi azt a saját váltót, amelyen a kibocsátó – vagy beleegyezésével más – nevez telepest.¹⁴⁷ Mivel a kibocsátó a telepes kinevezésével tulajdonképpen egy intézvényt (idegen váltót) bocsát ki, és már nem saját, hanem a telepes fizetését ígéri meg és azért vállal felelősséget, ezért a *határozottan telepített saját váltó* nagyon hasonlít az intézvényhez, azaz az idegen váltóhoz. Mégis inkább indokolt a saját váltókhöz sorolni, mert csak annyiban hasonlít az idegen váltóhoz, mint ahogyan a saját váltóígéret általában hasonlít a telepített elfogadományhoz. Nézzük azonban azt a néhány különbséget, amely az idegen váltó és a telepített saját váltó között megmutatkozik: a telepes a saját váltót nem fogadhatja el, a lát után bizonyos időre szóló telepített saját váltó a kibocsátónál, nem pedig a telepesnél mutatandó be lát végett, és a kibocsátót a váltóösszegnek a telephelyén való fizetésére irányuló egyenes keresettel is meg lehetett támadni.¹⁴⁸

Nagy kézikönyve szerint a telepített saját váltó kellékei ugyanazok, mint a saját váltó kellékei, és e tekintetben a „közönséges” idegen váltóra és a telepített váltóra vonatkozó szabályok követendők. Személyazonosság azonban a kibocsátó és rendeltvényes között – ahogyan az idegen váltónál (illetve a saját rendeletre szóló váltónál) sem –, nem lehetséges.¹⁴⁹ Ez abból is világosan kitűnik, hogy a váltótörvény 112. §-a (amely azon, az idegen váltóra irányuló §-kat sorolja fel, amelyeket a saját váltókra is kiterjeszteni rendel) nem vette át a saját rendeletre szóló váltókra vonatkozó 5. §-ban¹⁵⁰ foglaltakat.¹⁵¹

¹⁴⁴ Plósz Thöl: *Das Handelsrecht II, (Das Wechselrecht)* 155. §-t jelöli meg, in: Plósz: *i. m.* 228. o.

¹⁴⁵ Plósz azonban azt is megjegyzi, hogy sem a német váltórendszabály, sem a magyar váltótörvény szerint nem lehet a *recta*-váltót forgatni. Plósz: *i. m.* 228. o.

¹⁴⁶ 1876. évi 27. tc. 113. § (CIH)

¹⁴⁷ Plósz: *i. m.* 230. o.

¹⁴⁸ Vö. Plósz: *i. m.* 231. o.

¹⁴⁹ Nagy Ferenc: *A magyar váltójog kézikönyve*, 534. o.

¹⁵⁰ 1876. évi 27. tc. 5. §. A kibocsátó rendeltvényesként önmagát is megnevezheti (saját rendeletre szóló váltó) és amennyiben a fizetés nem a kiállítás helyén teljesítendő, intézvényezettként önmagát

V. Befejező gondolatok

Befejezőként érdemes röviden összefoglalni néhány, 19-20. századi magyar váltójogi szerző nézetét az idegen és a saját váltók különbözőségéről. Kiindulási pontunk legyen ismét az 1840. évi váltótörvényünk, amelynek 2. és 16. §-ból az derül ki, hogy az *idegen váltóban* a fizetést egy harmadik, a kibocsátótól különböző és egyébként nem az ő nevében cselekvő, a *saját váltóban* pedig maga a kibocsátó, vagy tőle nem különböző, és egyébként is az ő nevében cselekvő személy ígéri. Wildner véleménye, hogy a váltók ezen felosztása Magyarországon „nem oly nagy érdekű”, mint másutt, mert nálunk a kétféle váltó törvényes következményei tekintetében nem nagyon különbözik egymástól, sőt a törvény kedvezményei mindkettőre ugyanúgy vonatkoznak.¹⁵² Vághy ezzel szemben azon áll, hogy mivel a szenedő váltóképesség az idegen és a saját váltók szerint különbözik (8. §), és mivel a 16. § szerint „ennek szavát kitörölni nem lehet”, és mivel az 51. § alapján csak az idegen váltónál van helye elfogadás végetti bemutatásnak, felmerülhet a kérdés: „valamely váltó idegennek tekintendő-e vagy sajátnak?”¹⁵³ A válaszához – Fogarasi hívta segítségül, aki az alábbi példákon szemléltette az idegen és saját váltó közötti különbséget. Ha egy bécsi kereskedő pesti raktárának ügyelőjére egy váltót bocsátana azzal, hogy „fizessen ön”, csak akkor lenne saját váltó, ha azt is beleírná: „az én nevemben” vagy „meghatalmazottam”. Ezen kiegészítések nélkül idegen váltónak minősülne. Ugyanígy, ha egy földesúr a maga tisztjéhez intézne váltót „fizessen az úr” kitétellel, és a tiszt azt elfogadná, de sem a váltóból, sem az elfogadásból nem derülne ki, hogy az intézvényezett és elfogadó az intézőnek a tisztje, az ilyen váltót is idegennek kellene tekinteni.¹⁵⁴

Nem utolsó sorban meg kell említsük Nagy Ferenc véleményét (aki az „újabb”, 1876. évi váltótörvényünket kommentálta): mivel a gyakorlatban túlnyomórészt az idegen váltót használták, és a saját váltó csak kivételesen fordult elő, természetes, hogy a váltótörvény az egyes váltójogi viszonyokat az idegen váltóra vonatkozólag szabályozta, a saját váltónál pedig megelégedett azzal, hogy az idegen váltónál felállított azon szabályokra, amelyek rá is alkalmazhatóak, egyszerűen csak utaljon, és ezen túl csak a saját váltónál előforduló eltéréseket rögzítse.¹⁵⁵

Végül álljon itt néhány szubjektív megjegyzés, amely egyúttal magyarázatul szolgálhat arra, hogy miért fordult a szerző a váltójog, közelebbről a dualizmus-kori váltójog kutatása felé.

A váltó fontossága éppen abban állhat, hogy tökéletesen alkalmas a benne tanúsított követelés mobilizálására, melyhez gyors és egyszerűsített végrehajtási szabályok kapcsolódnak. Mindez a váltónak, mint az első értékpapírok egyikének gazdaságformáló szerepét jelenti, mégis – véleményem szerint méltatlanul – ma-

---

is kijelölheti, (intézvényezett saját váltó). Az ily váltók minden tekintetben az idegen váltó foganatjával birnak. (CIH)

¹⁵¹ Bár a német váltórendszer erről nem rendelkezik, ezzel ellentétes véleményen van Thöl. In: Thöl: *i. m.* 635. o.

¹⁵² Wildner: *i. m.* 30. és k. o

¹⁵³ Vághy: *i. m.* 19. o.

¹⁵⁴ Fogarasi: *i. m.* 94. o.

¹⁵⁵ Nagy Ferenc: *A magyar váltójog kézikönyve*, 535. o.

napság egyfajta misztikus köd burkolja. Nem kizárt, hogy ennek a tartózkodó magatartásnak az alapja pusztán az irodalmi művek dzsentri hősei által kiállított fedezetlen váltók rossz hírében gyökerezik.

Kutatásaimmal azt kívánom elérni, hogy váltójogunk múltjának megismerésével napjaink és jövőnk váltójogát is világosabban láthassuk, alakítani tudjuk. A dualizmus váltójogi gyakorlatának feltérképezése során szerzett tapasztalatok nélkülözhetetlenek ahhoz, hogy a második világháborút követő szocialista államosítás következtében megszűnő magántőke és kereskedelmi bankok csökevényes váltójogában meg tudjam határozni az 1965. évi 1. tvr. által kihirdetett genfi váltójogi egyezmények jogi hatását.
